

V. N. SUHHODREV

NÕUKOGUDE KOHUS
NAISTE, LASTE JA
PEREKONNA ÕIGUSTE
KAITSEL

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1954

V. N. SUHHODREV

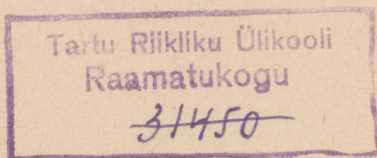
NÕUKOGUDE KOHUS
NAISTE, LASTE JA
PEREKONNA ÕIGUSTE
KAITSEL

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1954

Originaali tiitel:

В. Н. Суходрев. Советский суд на охране
прав женщин, детей, семьи.

Tõlkinud A. Kerge.

TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

1. NAINE NÕUKOGUDE ÜHISKONNAS JA PEREKONNAS. NAISE ÕIGUSETU OLUKORD KAPITALISTLIKES MAADES

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni suurimaid saavutusi on naise täielik orjusest vabastamine. Nõukogude võim hävitas vana, tsaristliku riigimasina, kaotas jäädavalt vanad seadused ja muutis naise uue, sotsialistliku ühiskonna vabaks ning võrdõiguslikuks liikmeks.

Naise rõhutatud, õigusetu olukorda ühiskonnas tsaristliku korra tingimustes on eredalt kujutatud paljudes vene klassikalise kirjanduse teostes.

Selles ühiskonnas oli tavaliseks nähteks abielu, mis polnud sõlmitud armastusest ega südame ajel, vaid ärilistel kaalutlustel, seda toetasid kirik ja seadus. Tütarlaps «pandi» ning «anti» mehele.

Tsaariaegse «Uloženiye o nakazanijah» 1565. ja 1566. paragrahvi põhjal oli kindlaks määratud, et «abiellumine ilma oma ülemuse loata» neil, kes on riigiteenistuses, samuti abiellumine «vastu vanemate kindlat keeldu või ilma nendelt nõusolekut saamata» on kuritegu, mille toimepanemise eest tsaarikohus karistas.

Naistöölisel ja talunaisel mürgitas sageli emaõnne naise alandav sõltuvus ühiskonnas ja perekonnas. Naist ei lastud osa võtta ühiskondlikust ja poliitilisest elust, talle oli suletud juurdepääs paljudesse kõrgematesse õppeasutustesse ja riigiteenistusse. Raske töö eest vabrikus maksti madalat tasu. Kurnav töö põllul hävitas talunaise tervise, sageli aga ka elu.

Töölis- ja talurahva-perekondades oli vanematel väga raske ja vaevanõudev kasvatada lapsi. Neid ei abistanud ei riik ega ühiskond. Lastekasvatamist peeti isa ja ema isiklikuks asjaks.

Kohutav puudus sundis vanemaid saatma oma lapsi juba väga noorena mingit käsitööd õppima. Nälg, peksmine ja

mõnitamine olid niisugustele õnnetutele lastele esimesteks elu õppetundideks. Samuti olid vanemad sunnitud saatma lapsi «maailma mööda» kerjama.

Puuduse ja nälja tõttu oli töötajate perekondades laste surevus väga suur. Tsaari-Venemaal suri igal aastal kaks miljonit last alla ühe aasta vanuses. 95 protsenti naisi sünitas ilma mingi meditsiinilise abita, igasugused posijamoorid muutsid neid vigaseks. Sünnitamisel suri igal aastal 30 000 naist.

Tuleb eriti rõhutada, et perekonnaliikmete omavahelisi suhteid — suhteid mehe ja naise vahel, vanemate ja laste vahel — peeti samuti isiklikuks asjaks, ning riik end nendes vahele ei seganud. Seepärast ei karistatud naise ning laste peksmise, piinamise ja mõnitamise eest. Veel enam, naise sõltuv ja õigusetu olukord perekonnas oli fikseeritud terves reas seadustes.

Nii näiteks määras enne Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni Venemaal kehtinud «Passimääruse» 12. paragrahv üldreeglina kindlaks, et abielus naised võivad saada passi ja järelikult ka õiguse ühest kohast teise liikumiseks ainult mehe nõusolekul. Meestele tsaari-seadus niisuguseid kitsendusi ette ei näinud.

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei hakkas kohe oma tegevuse esimestest päevadest alates võitlema naise võrdõiguslikkuse eest, tema poliitilise ja majandusliku vabastamise eest. Seejuures on partei alati rõhutanud, et ainus tee naise vabastamiseks on naise võitlus koos kogu töölisklassiga. Lenin ja Stalin selgitasid, et naise õigusetu olukord nii kodus elus kui ka ühiskonnas on lahutamatult seotud kogu kapitalistliku korraga ja et ainult selle korra hävitamine kindlustab naisele täieliku vabanemise ja vabaduse.

Ning tõepoolest, alles Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon vabastas naise, andis talle täieliku võrdõiguslikkuse mehega, kergendas tema tööd, võimaldas talle aktiivse osavõtu ühiskonna poliitilisest elust, muutis ema ja lapse huvide kaitse esmajärgulise tähtsusega riiklikuks ülesandeks.

Need sotsialistliku revolutsiooni võidud on fikseeritud NSV Liidu Konstitutsiooni 122. paragrahvis, milles on öeldud:

«Naisele antakse NSV Liidus mehega võrdsed õigused kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel.

Nende õiguste teostamise võimaluse kindlustab naistele meestega võrdse õiguse andmine tööle, töötasule, puhkusele, sotsiaalkindlustusele ja haridusele, ema ja lapse huvide riiklik kaitse, riiklik abi lasterikastele ja vallasemadele, raseduse puhul naisele puhkeaja andmine palga edasimaksimisega, laialdane sünnitusmajade, lastesõimede ja lasteaedade võrk.»

Oma olemasolu esimestest päevadest alates seadis nõukogude võim üheks tähtsamaks ülesandeks emade- ja lastekaitse, perekonna tugevdamise, kõige paremate tingimuste loomise noore põlvkonna kasvatamiseks. See ülesanne on üldriiklik ülesanne.

Nõukogude riik ja ühiskond teevad määratu suurt tööd noore põlvkonna kommunistlikul kasvatamisel, kannavad laste eest tõeliselt emalikku hoolt. Kuid see ei vähenda mingil määral perekonna suurt osatähtsust laste kasvatamisel. Vastupidi, riigi kogu tegevus on suunatud sellele, et koos perekonnaga, koos isa ja emaga hoolitseda laste eest ja neid kasvatada.

Hea nõukogude perekond on rajatud abikaasade tõelisele, siirale armastusele, nende palavale armastusele laste vastu, kogu perekonna huvide ühtsusele, püüdele elada ning töötada kodumaa hüvanguks.

Perekond kasvatab lastes kodumaa-armastust ja ustavust kodumaale, tööarmastust ja töö austamist, hoolsust, teiste inimeste austamist, sotsialistliku ühiselu reeglite mõistmist ja nendest kinnipidamist. Perekond kasvatab inimese suurepäraseid moraalseid omadusi — kohusetunnet, vastutustunnet omaste eest, teadlikkust oma kohusest üksteist abistada, hoolitseda laste ja vanade eest. Hea perekond kasvatab häid inimesi, kes on kehaliselt ja hingeliselt tugevad, sitked ja elurõõmsad.

Sel põhjusel on riik ja ühiskond eluliselt huvitatud perekonna igakülgsest tugevdamisest. Sel põhjusel osutab riik perekonnale määratu suurt abi ja toetust.

Emadus on meil ümbritsetud austuse ja lugupidamisega. Naiste-emade tööd vabrikus, tehases, kolhoosis ja igapäevases elus hõlbustatakse igati lasteasutuste organiseerimise ja elutarbelise teenindamise parandamise teel. Vanematele õilsal lastekasvatamise alal abi osutamiseks on laialdaselt kaasa tõmmatud kool, kommunistlik noorsooühing ja ametiühingud.

Perekonna tugevdamisel ja vanemate, naiste ning laste õiguste kaitsmisel etendavad suurt osa spetsiaalsed abielu ja perekonna seadused. Need seadused rajanevad põhimõtetel, mis on esitatud NSV Liidu Konstitutsioonis.

Tähtsaimad neist on liiduvabariikide abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeksid, NSV Liidu Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu määrus 27. juunist 1936. a. «Abortide keelust, materiaalse abi suurendamisest sünnitajaile, riikliku abi sisseseadmisesest lasterikastele, sünnitusmajade, lastesõimede ja lasteaedade võrgu laiendamisest, kriminaalkaristuse kõrgendamisest alimentide mittemaksmise eest ning mõningaist muudatustest seadusandluses abielulahutuse kohta» ja NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 8. juulist 1944. a. «Riikliku abi suurendamisest rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele, emade- ja lastekaitse tugevdamisest, aunime «Ema-kangelane» sisseseadmisesest ja ordeni «Ema au» ning medali «Emamedal» asutamisest».

Need seadused määravad kindlaks abiellumise tingimused ja korra, abikaasade, vanemate, laste ja teiste suguluses olevate isikute õigused ja kohustused, abielu lahutamise korra, lapsendamise reeglid, eestkoste ja hoolduse määramise reeglid, emadele antava riikliku abi korra ja suuruse, vanemate vastutuse nende poolt oma vanemlike kohustuste täitmata jätmise või oma vanemlike õiguste ebaõige teostamise eest. Kõik asutused ja organisatsioonid, kõik ametiisikud, sõltumata nende teenistuskohast, kõik kodanikud on kohustatud nendest seadustest rangelt kinni pidama.

Rahva hüvang, nõukogude inimese õiguste ja huvide igakülgne kaitse on Nõukogude riigi peamiseks ülesandeks. Sellepärast nõuavad Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus, et iga asutus, kõik ametiisikud peaksid rangelt kinni seadustest, kaitseksid nõukogude inimeste õigusi. Kui aga mõned ametiisikud omavolitsevad ja talitavad ebaseaduslikult nõukogude inimese suhtes, karistatakse neid karmilt, sõltumata nende aukraadidest ja teenistuskohast.

NSV Liidu ja liiduvabariikide seadused tugevdavad nõukogude perekonda, aitavad võidelda kapitalismi igandite vastu inimeste teadvuses.

Kuid mitte vähem tähtsad ei ole ka moraalinormid, mis

on kujunenud meie ühiskonnas kodanike käitumisreegliteks igapäevases elus.

NSV Liidu Konstitutsioon nõuab igalt kodanikult seaduste täitmist ja sotsialistliku ühiselu reeglite austamist (NSV Liidu Konstitutsiooni 130. paragrahv). Valdav enamus nõukogude inimesi — nii mehi kui ka naisi — peab seadusest kinni ja austab sotsialistliku ühiselu reegleid oma teadliku sisetunde ajal. Sotsialism on sügavasti juurdunud meie ellu.

Nõukogude inimesele on omased uue, sotsialistliku elulaadi õilsad jooned. Nõukogude perekonnas armastavad ja austavad abikaasad teineteist, nad töötavad koos kodumaa hüvanguks, kasvatavad ühiselt lapsi, ümbritsedes neid hoolitsuse ja hellusega. Nõukogude perekonnas on ema ümbritsetud austuse ja lugupidamisega. Nõukogude ühiskond mõistab karmilt hukka igasuguse alatuse ja lodevuse igapäevases elus, autuse isiklikus elus, hoolimatuse laste vastu, toore suhtumise naisesse.

Kuid oleks vale arvata, et uus, sotsialistlik elulaad ja kommunistliku moraali reeglid tulevad meie ellu iseenesest, ilma võitluseta.

Nõukogude ühiskonnas leidub veel mahajäänud inimesi, kelle teadvuses esineb ikka veel kapitalismi igandeid. Need avalduvad nii igapäevases elus kui ka perekonnas. Võitlus nende igandite vastu on väga suure tähtsusega uue elulaadi kujundamisel.

Meil leidub veel inimesi, kes arvavad, et nad võivad kodus, perekonnas teha kõik, mis neile meeldib, ja et see ei puutu kellessegi. Leidub inimesi, enamasti isasid, kes ei tunnusta oma vanemlikke kohuseid, jätavad lapsed maha ning isegi varjavad end oma perekonna ja laste eest. Leidub inimesi, kes ei taha tunnustada ei seadusi ega kommunistlikku moraali.

Veenmist ja kohustamist, kaht põhilist, teineteist täiendavat kasvatusmeetodit ühendades võitlevad kommunistlik partei ja Nõukogude riik niisuguste kapitalismi igandite vastu inimeste teadvuses.

Sotsialistlikus ühiskonnas ei ole lepitamatuid vastuolusid üksikisiku huvide ja ühiskonna huvide vahel, inimese isikliku elu ja ühiskondliku elu vahel. Nõukogude inimesed juhinduvad oma isiklikus ja ühiskondlikus elus samadest seaduse- ja moraalnormidest. Ja just sellepärast kutsub isa või ema kalk ning süd ametu suhtumine lastesse, laste nii-

sugune suhtumine vanematesse, mehe või naise kerge-meelne suhtumine abiellumisse üldreeglina esile naabrite, tuttavate, töökaaslaste ja avalikkuse õiglase pahameele.

Kuid mõningatel juhtudel ei võidelda niisuguste nähtuste vastu igapäevases elus veel küllalt visalt ega otsustavalt. Avalikkuse õigeaegne ja otsustav vahelesegamine niisugustesse nähtustesse, nagu seda on lodevus igapäevases elus ja südametü, kalk suhtumine lastesse, naistesse, vanadesse, ja nende nähtuste avalik hukkamõistmine kiirendavad kahtlemata niisuguste minevikuigandite täielikku likvideerimist meie elus.

Meie sotsialistlikus ühiskonnas ei saa lahutada kodaniku ühiskondlikke kohustusi — tema suhtumist kodumaasse ja isamaa kaitsmisse, töösse, sotsialistlikku omandisse, seadustest kinnipidamisse, ühiskondlike kohustuste täitmisel — kodaniku kohustustest isiklikus elus perekonna tugevdamisel, laste kasvatamisel, omaste eest hoolitsemisel.

*

Naiste ja laste halastamatu ekspluateerimine, inimvihkavad tavad ja egoism avalduvad kodanlikes riikides eriti selgesti praegusel ajal.

Kaasaegne reaktsiooniline kodanlus, ameerika imperialistid ja nende kannupoisid lõhuvad perekonda, laostavad moraali, teevad vigaseks ja hävitavad lapsi.

Kapitalistlikule maailmale on iseloomulik naiste mittevõrdõiguslik olukord kapitalistlikes riikides ning täiesti õigusetu olukord asumaades ja sõltuvates riikides. Kõigis kapitalistlikes maades on naised faktiliselt ilma poliitiliste õigusteta, sest isegi neis maades, kus need õigused on välja kuulutatud, ei saa naised neid tegelikult kasutada.

Prantsusmaal näiteks on naistelt, olgugi et nad 1945. aastast alates kasutavad valimisõigust, seadusega võetud õigus töötada paljudel erialadel: maa-arstina, notarina, geoloogina, raudteelasena jne.

Kümmel maal maailmas (Boliivias, Kreekas, Mehhikos, Portugalis, Peruus jm.) on naistel kitsendatud valimisõigused.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni andmetel puudub naistel viieteistkümnes riigis (Šveitsis, Egiptuses, Irak, Iraanis, Liibanonis, Süürias, Etioopias jm.) ja kõigis asu-

maades õigus valida ja olla valitud riigivõimu-organitesse, ning naised on tegelikult õigusetud orjad.

Iraani valimisseaduse 10. paragrahv näiteks ütleb, et naistel pole samuti hääleõigust nagu nõdrameelsetel ja lastel. Kolumbia valimisseaduses on öeldud: «Valimisõigust pole naistel ja alkohoolikutel.»

1953. aastal ilmus New Yorgis progressiivse naiskirjaniku Grace Hutchinsi raamat «Töötavad naised». Selles kirjeldatakse tõetruult naise õigusetut olukorda kiidetud «ameerika demokraatia» maal. Nii näiteks saavad naised Ameerika Ühendriikides töö eest kõigil tööstusaladel vähem tasu kui mehed. Raamatus on öeldud: «Naisele antakse töö, ... mis nõuab suurt füüsilist pingutust ja kõrgemat kvalifikatsiooni kui paljud tööalad, kus töötavad mehed; kuid naisele makstakse vähem kui tehase kõige mittekvalifitseeritumale töölisel — pühkijale, kelle teenistus on väga väike.»

Grace Hutchins tegi kokkuvõtte, et ameerika töötleva tööstuse ettevõtete omanikud said ainuüksi 1950. aastal naistööliste töötasu arvel kokkuhoidu ligi viis ja pool miljardit dollarit.

Ameerika Ühendriikides ei ole emade- ja lastekaitse seadusi. Paljudes osariikides ei saa naised raseduspuhkust ega sünnitusabiraha. Lasteaedu ja lastesõimi on Ameerika Ühendriikides väga vähe ning laste pidamine nendes on väga kallis, mistõttu ameerika naistöölisel on tavaliselt sunnitud jätma lapsed järelevalveta. Lapsi, kes kogu päeva veedavad tänavail, nimetatakse pilgates «võtmekandjateks» (emad riputavad korterivõtme neile kaela, et nad võtit ära ei kaotaks).

Ajakiri «Iraani Naised» kirjeldab naistööliste olukorda järgmiselt: «Kui iraani naine töötab vabrikus, siis on lapse sünd talle õnnetuseks. Et mitte kaotada tööd, on ta sunnitud viimse hetkeni tööpingi juures seisma ja sünnitabki viimaks selle kõrval.»

Tuleb rõhutada, et peaaegu kõigi kapitalistlike maade, asumaade ja sõltuvate riikide seadused fikseerivad juriidiliselt naiste mittevõrdõiguslikku või hoopis õigusetut olukorda ka tsiviilõiguse alal (pärimis- ja varaõigus, õigus omaenese lastele jne.).

Näiteks on Ameerika Ühendriikide Georgia osariigi koodeksi 501. paragrahvis otseselt öeldud: «Mees on perekonna pea ja naine allub temale; naise tsiviilõiguslik eksistents kattub mehe eksistentsiga.»

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ametlikel andmetel kuulub Ameerika Ühendriikide viieteistkümnes osariigis õigus lapsi kasvatada ja laste töötasu käsutada isale, aga mitte emale.

Ameerika Ühendriikide paljude osariikide seadustes leiame täiesti metsikuid, sisult keskaegseid norme, mis tallavad jalge alla naiste õigused. Los Angelesis näiteks keelab seadus mehel peksta naist rihmaga, mis on laiem kui kaks tolli (välja arvatud juhud, mil naine annab kirjaliku nõusoleku peksmiseks). Texas, Alabamas, Arizonas, Arkansases, Kalifornias, Colorados ja teistes osariikides keelab seadus abielu neegrite ja valgete vahel. Kui näiteks Alabama osariigis neeger või mulatt abiellub valge naisega, karistatakse nii meest kui ka naist vangistusega kahest kuni seitsme aastani.

Ameerika Ühendriikide mõningate osariikide seadused võtavad naiselt õiguse sõlmida ükskõik missuguseid lepinguid, õiguse vara saamiseks lahutuse puhul, õiguse käsutada perekonna ühisvara, õiguse käsutada omaenese töötasu, õiguse asuda tööle jne.

Prantsusmaa Tsiviilkoodeksi 213. paragrahv määrab, et «naine on kohustatud alluma oma mehele».

Prantsusmaal, Inglismaal, Belgias, Taanis ja Iirimaal kuulub vanemlik võim ainult isale. Siinjuures on huvitav märkida, et Teise maailmasõja ajal, mil isad olid mobiliseeritud armeesse, anti Prantsusmaal välja seadus, mille järgi oli emadel õigus kasvatada lapsi ja kaitsta nende varanduslikke huvisid. Kuid niipea kui sõda oli lõppenud, tühistati see seadus.

Argentiina Tsiviilkoodeks ja Abielukoodeks fikseerivad mehe ülevõimu perekonnas ja võtavad naiselt õiguse abielu kestel soetatud varale.

Iraani Tsiviilseaduste koodeks annab lahutamise õiguse ainult mehele, kes võib lahku minna millal soovib, oma äranägemise järgi. Naisel pole õigust lahutuseks. Sama koodeks määrab, et lahutuse puhul kaotab ema õiguse oma lastele, kuna isal on õigus võtta endale pojad, kes on saanud kahe aastaseks, ja tütreid, kes on saanud seitsme aastaseks. Iraanis saab naine (ema, abikaasa, tütar) pärimise puhul vähem kui mees.

Raske ja röömutu on miljonite laste elu töölis- ja talurahva-perekondades kapitalistlikes maades. Neis maades kasvavad relvastamise ja uue maailmasõja ettevalmista-

mise kulud pidevalt, kulutusi tervishoiu, rahvahariduse ja sotsiaalkindlustuse alal aga vähendatakse järjest. Sellise inimvihkava poliitika esimesteks ohvriteks on töötajate perekonnad, nii täiskasvanud perekonnaliikmed kui ka lapsed.

Püüdes tõsta kaubahindu, hävitavad kapitalistidest ninamehed lihtsalt tohutul hulgal saadusi. Ameerika Ühendriikides näiteks hävitati alles üsna hiljuti 82 miljonit puuda kartuleid, 1 miljon 200 tuhat puuda musti ploome, 140 miljonit tosinat värskaid mune. Prantsusmaal kallatakse piima kanalisatsioonitorustikku. Samal ajal aga nälgivad miljoniid lapsed, kes pole aastaid saanud süüa mune ega juua piima. Ameerika ajakiri «Nation» näiteks teatab, et 7000 töötü kaevuri lapsed Pikesville'is (Kentucky osariik) saavad kõhu täis süüa ainult kord kuus. Ameerika agentuuri International News Service korrespondent teatas San Louis Obispo linnast (Kalifornia osariik): «Täna minestas koolis mitu näljast nõrkenud last.»

Sõulis (Lõuna-Korea) on 61 protsenti algkooliõpilasi ja 35 protsenti keskkooliõpilasi tuberkuloosihaiged.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni majandus- ja sotsiaalnõukogu andmetel, mida nõukogu ise peab ebatäielikeks, viireleb üle 80 miljoni lapse kapitalistlikes maades näljas või poolnäljas.

Kohutav puudus sunnib vanemaid saatma oma lapsi tööle vabrikutesse, tehastesse, kaevandustesse ja farmidesse. Laste töö laialdane kasutamine on kaasaegset kapitalistlikku ühiskonda iseloomustav nähtus.

Tohutu suure ulatusega on laste töö ekspluateerimine Ameerika Ühendriikides. Palgalistena töötab kolm ja pool miljonit last, nendest viissada tuhat põllumajanduses. Brasiilias on 60 protsenti klaasitööstuse töolistest lapsed. Täiskasvanutega võrdse töö eest makstakse neile ainult pool töötasust. Tuhanded 10—12-aastased brasiilia lapsed töötavad 11 tundi päevas suhkrupilliroo-istandustes.

Iraani Rahvusliku Noorsoo Liidu Keskkomitee sekretär Farhan kirjutab artiklis «Tüki leiva hind»: «Juba viie-kuue aasta vanuses hakkavad meie lapsed töötama töökodades või vabrikutes. Kapitalistidel on tulus kasutada väikeste laste tööd. Mõnedele neist antakse palga asemel lihtsalt tükk leiba, mida nimetatakse «lõunaks». Teistele makstakse palka, mis vaevalt ületab sellise «lõuna» hinna. Nafta pole ainus artikkel, mida imperialistid meie maalt

välja veavad. Kuulsate pärsia vaipade järele on kõikjal suur nõudmine, ja kui Huzistani nafta mustad lained on segatud iraani proletariaadi higiga, siis on Kermani ja Kašani vaipade haru'daselt kaunitel mustritel nähtavad meie maa laste verepiisad.»

Pilt laste elust kapitalistlikes maades poleks täielik, kui me ei peatuks veel ühel kapitalismiga kaasas käival nähtusel — laste kuritegevusel. Eriti ähvardava ulatuse on see võtnud Ameerika Ühendriikides. Ameerika imperialistid demoraliseerivad lapsi, kasvatavad neis madalaid instinkte, valmistavad neist bandiite-intervente, kes tungivad kallale Korea, Indo-Hiina ja teiste maade kaitsetutele vanakestele, naistele ja lastele.

Ameerika senati juriidilise komisjoni allkomisjoni poolt avaldatud teate põhjal on kuritegude eest kohtulikule vastutusele võetud laste arv suurenenud 300 tuhandelt juhult 1948. aastal 385 tuhandele juhule 1952. aastal. 1954. aasta algul västas «Ameerika Ühendriikide Lastebüroo» direktor doktor Marta Elliot ühes oma kõnes: «Alaealiste kurjategijate arv meie maal võrdub ühele miljonile... Nagu arvatakse, kasvab see arv lähema kaheksa aasta jooksul poolteisele miljonile.»

Tööraha elatustaseme langus, tööpuudus, emade- ja lastekaitse seaduste puudumine, ebakindlus homse päeva suhtes, laste teadvuse sihilik mürgitamine kriminaalfilmide, -raamatute ja -raadiosaadetega — kõik see hävitab laste elu, võtab neilt lapsepõlve õnne. Sellega seoses pole juhuslik ka laste tohutu surevus kapitalistlikes maades. Türgis näiteks surevad igal aastal sündivatest lastest — 800 tuhandest — pooled alla ühe aasta vanuses.

Ülemaailmsel naiste kongressil, mis toimus 1953. aasta juunis Kopenhaagenis (Taani), ütles India delegaat oma sõnavõtus: «Neil, kes ei ela Indias, on võimatu kujutleda, kui raske on sealsete elanike olukord. Maanaised ja nende lapsed hulguvad mööda metsi, otsides juuri ja marju. Nälja ajal Bengaalias hukkus kolm ja pool miljonit inimest.» Pool kõigist India lastest sureb enne 15 aastaseks saamist.

Ametlikel andmetel sureb Lääne-Aafrikas üks kahest vastsündinud lapsest.

Hispaanias sureb igast tuhandest vastsündinust 99 last enne ühe aastaseks saamist.

Nende maade seadused ja kohtud ei kaitse ekspluateeri-

tavate klasside laste õigusi ja huvisid sellepärast, et sealsetel lastel polegi muid õigusi peale õiguse nälgida ja surra.

*

Kapitalistlike maade naiste vabastamine igipõlisest rõhumisest ja nende poolt võrdõiguslikkuse kättevõitmine ühiskonnas ning perekonnas on võimalik ainult siis, kui riigis kehtestatakse tõeline rahva võim. Selle ajalooliseks näiteks on Nõukogude Liit ja rahvademokraatia maad.

Hiina Rahvavabariigis, Saksa Demokraatlikus Vabariigis ja Euroopa rahvademokraatia maades on saavutatud määratu suuri tulemusi naise vabastamisel ja tema kaasatõmbamisel aktiivsele riiklikule ning ühiskondlikule tööle, perekonna tugevdamisel, emade ja laste eest tõelisel hoolitsemisel.

Nende maade naised on vabad ja meestega võrdõiguslikud. Nende maade emade ja laste eest hoolitsevad riik ja ühiskond. Emade ja laste õigusi ja huvisid kaitseb seadus.

Bulgaaria Rahvavabariigi konstitutsioonis on öeldud, et naised on meestega võrdõiguslikud kõigil riikliku, eraõigusliku, majandusliku, ühiskondliku, kultuurilise ja poliitilise elu aladel. Abielu ja perekond on riigi kaitse all.

Tšehhoslovakkia Rahvademokraatliku Vabariigi konstitutsioon määrab kindlaks, et abielu, perekond ja emadus on riigi kaitse all. Lasterikastele perekondadele teeb riik erilisi soodustusi, annab neile abiraha ja garanteerib lastele erilise hoole ning kaitse.

Ungari Rahvavabariigi konstitutsioonis on öeldud, et naistel on meestega võrdsed õigused ning et vabariik kaitseb abielu ja perekonda.

Rumeenia Rahvavabariigi konstitutsioonis on öeldud, et abielu ja perekond on riigi kaitse all. Naine-ema, samuti lapsed kuni 18 aasta vanuseni on seadusega kehtestatud erilise kaitse all. Poola Rahvavabariigi konstitutsioon määrab kindlaks, et abielu ja perekond on vabariigi hooldamise ja kaitse all. Naisel on mehega võrdsed õigused.

Albaania Rahvavabariigi konstitutsioonis on öeldud, et abielu ja perekond on riigi kaitse all ja et naisele antakse mehega võrdsed õigused kõigil elualadel: era-, poliitilises ja ühiskondlikus elus.

Nõukogude Liit on oma ajalooliste kogemustega sotsialismi ülesehitamisel eeskujuks kogu inimkonnale. NSV

Liidu ajalooliste kogemuste kasutamine ja Nõukogude Liidu abi kindlustavad rahvademokraatia maadele suurte majanduslike ja poliitiliste ümberkujunduste teostamise, tõelise sõltumatuse ja rahvaste heaolu.

*

Käesolevas brošüüris räägitakse nõukogude rahvakohtu tööst perekonna, ema ja laste õiguste ning huvide kaitsmisel.

Nõukogude sotsialistliku riigi tähtsaimaks ülesandeks on nõukogude majanduse ja rahva heaolu edasine tõstmine. Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus on seadnud ülesande kindlustada lühikese aja, kahe-kolme aasta jooksul toidu- ja rahvatarbe-tööstuskaupade tootmise järsk tõus. Toidu- ja tööstuskaupade hindade süstemaatiline alandamine, nende kaupade väljalaske pidev suurendamine, reaalpalka järjekindel tõus — see kõik tõstab rahva elatus-taset. Ja iga nõukogude perekond ning iga nõukogude naine-ema näeb iga päev Nõukogude riigi suurt hoolitsust rahva heaolu eest.

Rahva heaolu ja kultuuri tõus aitab kaasa selleks, et väheneb nende juhtude arv, kus kodanikud rikuvad perekondlikke ja abieluvahekordi käsitlevaid seadusi.

Kuid nende seaduste rikkumisi esineb siiski veel. Meil leidub veel vanemaid, kes ei täida oma kohustusi laste vastu. Leidub kodanikke, nii mehi kui ka naisi, kes unustavad oma kohustused vanade vanemate vastu. Teatava osa elanikkonna teadvuses elavad veel mineviku igandid. Esineb veel lodevust igapäevases elus, hoolimatut suhtumist naiste-emade ning laste õigustesse ja huvidesse, naiste-emade ja laste mõnitamist. Nõukogude riigi seadused tagavad otsustava võitluse niisuguste seaduserikkumiste vastu, kaitsevad rangelt perekonna, naise ja laste huvisid.

Nõukogude riigi sellel tegevusalal tuleb vastutusrikas ja tähtis osa täita rahvakohtul.

2. ABIELU SOTSIALISTLIKUS RIIGIS

Nõukogude Liidus on abielu mehe ja naise tõeliselt vaba, vabatahtlik ühendus, mis põhineb vastastikusel armastusel, hingelisel ühtsusel, vastastikusel austamisel ja hoolitsusel, ühisel tööl kodumaa hüvanguks, ühisel laste kasvatamisel.

Nõukogude seadus kindlustab mehe ja naise tõelise võrdõiguslikkuse ühiskonnas ja perekonnas nii isiklikes ja varalistes vahekordades kui ka isa ja ema õiguste ja kohustuste alal laste suhtes.

Seadusega on kehtestatud, et ainult registreeritud abielu annab abielupooltele õigused ja kohustused.

See meie seaduse põhisäte on suure tähtsusega perekonna tugevdamisel. See kasvatab kodanikke teadlikult tõsiselt suhtuma niisugustesse igale inimesele tähtsatesse küsimustesse, nagu isiklik elu, teisele inimesele lähenemine, abielumine.

See põhimõte kehtestati NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega 8. juulist 1944. a. Selle seadluse väljaandmisest on möödunud kümme aastat. Tema praktiline rakendamine on näidanud, et see seadus, tugevdades nõukogude perekonda ja perekondlike suhteid, aitab kaasa võitlusele kergemeelse suhtumise vastu inimeste intiimse, isikliku elu küsimustesse ja lodevuse vastu igapäevases elus.

Seaduses on öeldud, et abielu registreerimine kehtestatakse nii riiklikes ja ühiskondlikes huvides kui ka abikaasade isiklike ja varaliste õiguste ja huvide kaitse eesmärgil.

Kuni 1917. aastani abiellunud kodanikud vormistasid teatavasti oma abielu enamasti kiriklikult. Tekib küsimus, kas tunnustada sellist abielu käesoleval ajal? Seadus vastab, et abielu, mis on sõlmitud usutalituslikus korras enne nõukogude perekonnaseisuameti organite organiseerimist, loetakse perekonnaseisuametis registreeritud abieluga võrdseks. VNFSV-s näiteks organiseeriti perekonnaseisuameti organid 20. detsembril 1917. a. Seepärast loetakse enne seda usutalituslikus korras sõlmitud abielud registreeritud abieludega võrdseks.

Enne 8. juuli 1944. a. seadluse väljaandmist, mis kehtestas ainult registreeritud abielu tunnustamise, elasid paljud kodanikud niinimetatud faktilises abielus. Mees ja naine elasid abielupooltena, neil oli ühine majapidamine, nad kasvatasid ühiselt lapsi jne., kuid nende abielu polnud registreeritud. Missugune on nende abielude juriidiline tähendus?

8. juuli 1944. a. seadlus vastab sellele küsimusele. See seadlus annab isikutele, kes olid faktilises abieluvahekorras enne 8. juulit 1944. a., õiguse ja võimaluse vormistada oma abieluvahekorrad abielu registreerimise teel perekonna-

seisuameti organites. Sealjuures on abikaasadel õigus niisuguse abielu registreerimisel ära näidata, mis ajast nad on abielus.

Tuleb öelda, et enne 8. juulit 1944. a. tekkinud faktiliste abieluvahekordade vormistamiseks perekonnaseisuametis ei ole abikaasadele mingit tähtaega määratud. Nad võivad oma vahekordi igal ajal vormistada. Endastmõistetavalt aga on sellise abielu registreerimiseks perekonnaseisuametis vajalik mõlema abikaasa nõusolek, nagu abielu sõlmimise puhul üldse.

Sõja-aja tingimused seadsid veel ühe küsimuse seoses ainult registreeritud abielu tunnustamisega.

Asi seisab selles, et mõned kodanikud, kes olid faktilises abieluvahekorras enne sõda ja sõja ajal, ei saanud abielu perekonnaseisuametis registreerida ühe abikaasa surma või teadmata kadumise tõttu rindel. Nende abielude mittetunnustamine oleks muidugi ebaõiglane nende perekondade suhtes. Seepärast määrab NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 10. novembrist 1944. a., et teisel poolel on õigus igal ajal pöörduda rahvakohtusse taotlusega, et kohus tunnustaks teda surnud või teadmata kadunud isiku abikaasaks.

Niisuguse asja arutamisel kuulab kohus üle abikaasa ja tunnistajad, kontrollib esitatud dokumente ning kirju ja langetab enne 8. juulit 1944. a. kehtinud seaduse alusel otsuse tunnustada taotluse esitanud isik surnud või teadmata kadunud isiku abikaasaks.

Seega annab seadus abikaasadele, kes olid faktilises abieluvahekorras enne 8. juulit 1944. a., s. o. enne uue seadluse väljaandmist, täieliku võimaluse vormistada oma vahekorda ja sellega kindlustada nii omad kui ka oma laste huvid.

Kohus peab muidugi iga abikaasaks tunnustamise taotluse asjaolusid hoolikalt kontrollima. Mõnel juhul peab kohus need taotlused tagasi lükkama, kuna nad ei ole põhjendatud. Iseloomustavaks näiteks on siin abikaasade A. asi Saraatovist.

Nad olid 1925. aastast alates registreeritud abielus. 1930. aastal lahutati abielu seoses sellega, et mees mõisteti kohtu poolt süüdi ja karistati vabadusekaotusega. Mõne aasta pärast tuli mees tagasi ja asus uuesti elama majja, mis kuulus võrdsetes osades temale ja naisele. Nad elasid kumbki omal majapoolel. Naine pärandas testamendiga

oma majapoole oma õdedele. 1948. aastal naine suri. Mees pöördus kohtusse taotlusega tunnustada teda surnu abikaasaks. Sellist tunnustamist vajas ta surnule kuulunud majapoole pärimiseks. Kohus uuris hoolikalt kõiki asjaolusid ja tegi kindlaks, et abikaasadel A. oli täielik võimalus registreerida oma abielu 8. juuli 1944. a. seadluse alusel. Polnud midagi, mis oleks neid takistanud seda tegemast — mees ei olnud rindel, vaid kodus. Sellest hoolimata ei registreerinud nad abielu. Kohus leidis, et antud juhul ei või rakendada 10. novembri 1944. a. seadlust (mis peab silmas juhtumeid, kus abielu pole võimalik registreerida ühe abikaasa surma või teadmata kadumise tõttu rindel), ja jättis seepärast kodanik A. taotluse rahuldamata.

Nagu juba öeldud, on abielu registreerimine perekonnaseisuameti organites suure tähtsusega abikaasade ja laste huvide kindlustamisel. Abielu registreerimine on vaieldamatuks tõendiks abielu kohta niisugusté perekonnale tähtsate küsimuste lahendamisel, nagu alimentide nõudmine, vara jaotamine, vara pärimine, pensioni ja abiraha määramine jne.

Seaduse järgi on abielu registreerimiseks vajalikud kolm tingimust.

Esiteks on nõutav mehe ja naise vastastikune nõusolek abielu registreerimiseks.

Teiseks on nõutav, et abiellujad oleksid abieluealised. Kõigis liiduvabariikides, peale Ukraina, Gruusia, Aserbaidžani ja Armeenia, kehtib abieluealisus meestele ja naistele 18 aasta vanuselt. Ukraina, Gruusia, Aserbaidžani ja Armeenia vabariigis kehtib abieluealisus naistele 16 aasta vanuselt ja meestele 18 aasta vanuselt.

Kolmandaks on nõutav, et abiellujad esitaksid perekonnaseisuameti organitele vajalikud dokumendid.

NSV Liidu kodanikud võivad abielluda kas üksteisega või välismaalastega.

Seadus keelab abielu mehe ja naise vahel, kellest üks on juba teises abielus. Laste huvid ja perekonna tugevdamise ülesanne nõuavad abiellumise korrastamist. Seepärast ei saa kodanikud, kes on juba abielus, astuda uude abiellu ja seda perekonnaseisuametis registreerida enne, kui eelmine abielu on seatud korras lahutatud.

Seadusega on keelatud ka abielud mehe ja naise vahel, kellest kas või üks on seatud korras tunnustatud nõrgamõistuseliseks või vaimuhaigeks, samuti otsejoones ülene-

vate või alanevate sugulaste vahel (näiteks isa ja tütre, ema ja poja vahel) ning täisvenna ja täisõe, poolvenna ja poolõe vahel. Selliste abielude keeld on seotud hoolitsusega terve järe'põlve eest.

Kui perekonnaseisuameti organite töötajate ebaõige tegevuse tulemusel või nende eksitusse viimisel või petmisega abiellujate endi poolt abielu niisuguste seaduserikkumistega ikkagi registreeritakse, siis võib seda abielu tunnustada kehtetuks. Abielu kehtetuks tunnustamise küsimuse lahendab rahvakohus kas ühe või mõlema abikaasa taotlusel, samuti teiste asjast huvitatud isikute taotlusel või prokuröri esildusel. Kui kohus teeb kindlaks seaduserikkumise, tunnustab ta abielu kehtetuks. Seadusega on määratud ka kriminaalvastutus abiellumist takistavate asjaolude varjamise eest, samuti perekonnaseisuameti organitele abielu registreerimisel valeandmete esitamise eest.

Nagu öeldud, põhineb abielu sotsialistlikus ühiskonnas abikaasade võrdõiguslikkusel. Mees ja naine on täiesti võrdõiguslikud kõigil ühiskondliku ja perekondliku elu aladel, varaliste õiguste suhtes ja laste kasvatamisel.

Abielludes võivad abikaasad jätta endale senised perekonnanimed või võtta ühise perekonnanime (kas mehe või naise oma). Mehel ja naisel on täielik vabadus tegevuse, elukutse ja õppevormi valikul. Küsimused, mis puudutavad laste kasvatamist, ühist majapidamist, ühes või teises kohas elamist, ja teised perekondliku elu küsimused lahendavad mees ja naine ühiselt.

Abikaasad on võrdõiguslikud ka vara suhtes. Vara, mis kuulus enne abiellumist mehele või naisele isiklikult, jääb nende lahusvaraks. Kõik vara aga, mis abikaasad on soetanud abielu kestel, loetakse seaduse järgi nende ühisvaraks.

Mõningates perekondades ei tööta naine tootmistööl, vaid tegeleb koduse majapidamisega, kasvatab lapsi, kannab nende eest pidevalt hoolt. Naise isiklikud ja varalised õigused ei vähene selle läbi sugugi. Vastupidi, selline naine-ema, koduperenaine, teeb perekonnale ja ühiskonnale väga tähtsat, vajalikku ja kasulikku tööd. Ta kergendab mehe ning isa vaeva perekonna heaolu, koduse majapidamise ja laste kasvatamise eest hoolitsemisel, jagades mehega seda vaeva. Seepärast on naisel ka sel juhul mehega võrdsed õigused perekonna ühisvarale.

Mehel ja naisel on võrdsed õigused elamispinnale.

Seega on mees ja naine perekondlikus elus täiesti võrdõiguslikud. Neil on ühtlasi ka võrdsed kohustused.

Need kohustused tulenevad seaduse nõuetest, kuid peamiselt kommunistliku moraali nõuetest ja meie ühiskonnas kujunenud sotsialistliku ühiselu reeglitest ning traditsioonidest.

Need kohustused ja õilsad tunded — abikaasade vastastikune armastus, vastastikune austus, hoolitsus, teineteise moraalne ja materiaalne toetamine, teineteise eest vastutamine — teevad meie nõukogude perekonna kauniks ja tugevaks. Selline perekond tagab, et lapsi kasvatatakse hästi ja õigesti. Sellises perekonnas kasvavad vaimselt ja kehaliselt tugevad, sitked ning jõulised inimesed.

Meie partei määratu suur töö töötajate kommunistlikul kasvatamisel ning nõukogude inimeste kultuurilise ja majandusliku elatustaseme pidev tõus on tugevdanud ka nõukogude perekonda.

Nõukogude inimesed — nii mehed kui ka naised — suhtuvad abiellumisse, laste kasvatamise küsimustesse ja abielulahutusse tõsiselt ja kaalutlevalt, saades aru oma vastutusest omaste ja ühiskonna ees.

Suurt ja soodsat osa etendas perekonna tugevdamisel NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus 8. juulist 1944. a., mis kehtestas uue kohtuliku abielulahutamise korra.

Enne 8. juuli 1944. a. seadlust vormistati abielulahutusel teel, et üks või mõlemad abikaasad esitasid avalduse perekonnaseisuameti organile. Sellise korra juures jäid selgitamata abielulahutuse motiivid, lahutusest keegi ei teadnud ja perekonnaseisuameti organ ei võinud keelduda abielu lahutamast. Lahutuse protseduur seisis selles, et oli vaja ilmuda perekonnaseisuametisse lahutuse registreerimiseks, tasuda riigilõiv ja saada abielulahutuse tunnistus.

Sellise korra puhul ei saanud ei riik ega ühiskond avaldada vajalikku mõju selle mitte ainult antud perekonnale, vaid ka kogu riigile tähtsa ja elulise küsimuse lahendamisele. Lahutamise kergus ja kättesaadavus viisid selleni, et noored inimesed suhtusid abiellumisse real juhtudel kerge-meelselt ega andnud endale aru selle sammu tõsidusest.

See on põhjuseks, miks 8. juuli 1944. a. seadlusega kehtestati kohtulik abielulahutamise kord.

Konfliktid, tülid ja arusaamatused võivad perekonnas tekkida mitmesugustel põhjustel. Võimatu on loetleda elunäh-

teid kogu nende mitmekesisuses. Kuid on vaieldamatu, et nõukogude inimeste tugevnenud vastutustunne perekonna ja laste eest aitab neid enamikul juhtudel niisuguseid tülisid ja arusaamatusi rahulikult lahendada.

Kuid ka praegu ulatub osa perekondlike konflikte kohtuni. Mõningatel juhtudel teeb ühe abikaasa — kas mehe või naise — käitumine võimatuks temaga abieluvahekorra säilitamise. Mõnes perekonnas unustab üks vanematest (enamasti isa) oma kohustused perekonna, naise ja laste vastu, ei täida seaduse ja moraali nõudeid. Esineb juhtumeid, kus üks abikaasadest jämedalt rikub teise abikaasa õigusi ja huvisid.

Kõigil neil juhtudel toimub kohtulik vahelesegamine niisuguse perekonna ellu.

Rahvakohus, seistes kodanike, perekondade ja laste õiguste ning huvide valvel, arutab niisuguseid asju ja seab uuesti jalule rikutud õiguse. Neid asju lahendades teostab rahvakohus tähtsat riiklikku perekonna, ema ja laste huvide kaitsmise funktsiooni ning teeb suurt kasvatustööd, mis on suunatud perekonna tugevdamisele.

Peamiselt on need tülid seotud abielulahutusega.

Seadusega on kindlaks määratud, et abielu võib lõpetada ainult kohtuliku lahutuse teel.

Avalduse võivad kohtule esitada kas mees või naine või mõlemad abikaasad. Avaldus esitatakse rahvakohtule avalduse esitanud abikaasa (hageja) elukoha järgi.

Seadus nõuab, et avalduses oleks ära näidatud soov lahutada abielu, lahutusmotiivid, mõlemate abikaasade perekonna-, ees- ja isanimed, sünniaastad ning elukohad. Avalduse esitamisel kohtule nõutakse sisse 100 rubla suurune riigilõiv.

Rahvakohus, saanud abielulahutuse avalduse, avaldab kohalikus ajalehes kuulutuse kohtuliku menetluse algatamise kohta lahutuse asjas. Kuulutamine on kohustuslik. Ta aitab kaasa abikaasade tõsisemale suhtumisele lahutuse küsimusse. Kuulutamine toimub isiku arvel, kes esitas kohtule lahutamiseavalduse.

Kui abikaasad elavad koos, siis arutab abielulahutuse asja nende elukoha järgne rahvakohus. Kui aga abikaasad elavad lahus, siis arutab abielulahutuse asja abikaasakostja elukoha järgne rahvakohus.

Niisugune on nende asjade arutamise tavaline kord.

Kuid kodanike endi ning eelkõige emade huvides näeb seadus ette ka teistsuguse asjade arutamise korra.

Kui abielulahutuse avalduse esitab kohtule naine või mees, kelle juures elab alaealisi lapsi ja kel selle tõttu pole võimalik sõita abikaasa-kostja elukohta, võib kohus abikaasa-hageja palvel arutada asja tema elukoha järgi. Lõpuks võib asi mõlemate abikaasade soovil tulla arutamisele ükskõik kumma elukoha järgses rahvakohtus.

Mida teeb rahvakohtunik, kui ta on saanud abielulahutuse avalduse?

Kui asi tuleb arutamisele kostja elukoha järgses kohtus, siis hagejalt avalduse vastu võtnud rahvakohtunik:

a) kontrollib, kas avaldus on õieti koostatud, kas ta sisaldab kõiki seadusega nõutavaid andmeid;

b) selgitab abikaasale-hagejale, et asi tuleb arutamisele abikaasa-kostja elukoha järgi ja et hageja kutsutakse sinna välja;

c) selgitab, kas antud rajoonis või linnas leidub kodanikke, kes võivad olla tunnistajateks antud asjas, kuulab üle need tunnistajad, protokollides nende tunnistused;

d) avaldab kuulutuse kohalikus ajalehes.

Sooritanud kõik need toimingud, saadab rahvakohtunik abielulahutuse avalduse ja kõik teised materjalid abikaasa-kostja elukoha järgsele rahvakohtule.

Saanud need materjalid, kutsub kostja elukoha järgne rahvakohtunik kostja välja avaldusega tutvustamiseks.

Kui aga asi tuleb arutamisele abikaasa-hageja elukoha järgses kohtus, siis kontrollib rahvakohtunik täpselt samuti avalduse õigsust, teeb kindlaks tunnistajad, avaldab kuulutuse ajalehes ja kutsub peale selle välja abikaasa-kostja selleks, et teda tutvustada avaldusega, välja selgitada tema seisukoht lahutuse küsimuses ja kindlaks määrata tunnistajad, keda soovib kohtusse kutsuda kostja.

Ja lõpuks, kui asi kuulub arutamisele hageja elukoha järgses kohtus, kostja aga elab kaugel, teises linnas või rajoonis, siis teeb avalduse vastu võtnud kohtunik kostja elukoha järgsele rahvakohtunikule ülesandeks tutvustada kostjat avaldusega, välja selgitada tema seisukoht lahutuse küsimuses, kindlaks määrata kostja tunnistajad. Sellise ülesande peab kohtunik täitma kümne päeva jooksul ja saatma kõik materjalid kohtule, kes talle selle ülesande andis.

Kõik need rahvakohtuniku toimingud kujutavad endast kohtulikku asja eel-ettevalmistamist, millel on eriti suur tähtsus asja õigeks lahendamiseks. Rahvakohus peab asja ettevalmistamisel rangelt kinni pidama seaduse nõuetest. Tunnistanud kohtuliku eel-ettevalmistuse küllaldaseks, teeb kohtunik määruse asja kuulamisele määramiseks, näidates selles määruses ära kõik selle, mida kohus on teinud asja ettevalmistamisel kuulamiseks.

Kohtuistungile abielulahutuse asjas kutsutakse mõlemad abikaasad, samuti tunnistajad (kui need on olemas).

Seadus määrab kindlaks, et abielulahutuse asju arutab kohus avalikult. Selline kord kindlustab, et kohus saab täita oma kasvatavat osa, aitab kasvatada kodanikke seadustest ja sotsialistliku ühiselu reeglitest õieti arusaamise ja nendest kinnipidamise vaimus. See kord tõstab tunduvalt ka abikaasade endi vastutust riigi ja ühiskonna ees perekondliku elu küsimuste õigel lahendamisel. Ainult vajalikel juhtudel võib kohus abielupoolte palvel arutada abielulahutuse asja kinnisel kohtuistungil.

Seadus määrab kindlaks, et rahvakohtu peamiseks kohustuseks abielulahutuse asjades on lahutuse tõeliste motiivide väljaselgitamine ja abinõude tarvituselevõtmine abikaasade lepitamiseks. Kui leppimist rahvakohtus ei saavutatud, lõpetab rahvakohus asja arutamise. Rahvakohus ei või teha otsust abielu lahutamiseks. Seda võivad teha ainult oblasti- või kraikohtud või vabariigi ülemkohus.

Seoses sellega on rahvakohtu funktsioonid eriti tähtsad. Rahvakohus ei piirdu ainult nende seletustega, mida talle annavad abikaasad kohtuistungil, vaid ta selgitab aktiivselt, missugused on abikaasade vastastikused suhted, mis tõi neid kohtusse, kuivõrd tõsised ja põhjendatud on lahutuse motiivid, mida on võimalik teha perekonna säilitamiseks.

Muidugi on paljudel juhtudel lahutuse motiivid tõsised ja põhjendatud.

Näiteks jutustas «Pravda» följetonis «Laupäeva õhtul» kellestki Dobrõninist Krasnodaris. See Dobrõnin, olles perekonnaisa, kohtles süstemaatiliselt halvasti perekonda — peksis naist ja lapsi, ajas neid kodunt välja, jõi maha naise ja alaealise poja asjad. Poeg kasvas närviliseks, ärahirmutatud lapseks. Kuude kaupa varjas end Dobrõnini naine koos lapsega mehe märatsemise ja vägivalla eest sugulaste ning tuttavate juures ja töökohas. «Pravda» kirjutas, et

kooselu niisuguse mehega — joodiku ja huligaaniga, kes on kaotanud inimpalge, on võimatu. Niisugustel puhkudel on kohus kohustatud kaitsma perekonda ja vabastama teda sedalaadi «isast».

Paljudel juhtudel pöördub aga mees või naine kohtusse tüli, ärrituse või solvumise mõju all või isegi lihtsalt arusaamatusest.

Neil juhtudel on väga tähtis, et rahvakohus püüaks abikaasasid lepitada. Rahvakohus kuulab kannatlikult ja tähelepanelikult abikaasade ja tunnistajate seletusi, selgitab abikaasadele, et nende kavatsus abielu lahutada on põhjendamatu ja pole küllalt kaalutud, näitab, kui halvasti mõjub lahutus lastele, aitab abikaasadel leida teed leppimisele.

See on rahvakohtu raske, kuid samaaegselt õilis osa perekonna säilitamisel. Kohtupraktikas on olemas palju abikaasade leppimise juhtumeid. Rahvakohtusse pöördus abielulahutuse avaldusega kodanik G. Tema avalduses oli öeldud, et naine ei taha temaga koos elada, leides, et mees osutab liiga suurt tähelepanu oma lastele esimesest abielust.

Asja arutamisel kohtuistungil selgus, et kodanik G. oli kohtule esitanud avalduse tüli mõju all, mis tal oli olnud naisega. Olles seda selgitanud, tegi kohus abikaasadele ettepaneku ära leppida. Samuti selgitas kohus abikaasadele, et vanemad on kohustatud ka pärast lahutamist laste eest hoolitsema ja et kodanik G. selline hoolitsus oma laste eest esimesest abielust on tema vanemlik kohustus. Abikaasad G. leppisid kohtus ja kohus lõpetas asja.

Kuid mitte alati ei saavutata rahvakohtus abikaasade leppimist. Kui leppimist ei saavutatud, siis, nagu eespool öeldud, lõpeb asi seega rahvakohtus. Pärast seda on abikaasal, kes esitas rahvakohtule avalduse, õigus pöörduda abielulahutuse avaldusega kõrgemasse kohtusse, s. o. oblasti- või kraikohtusse või vabariigi ülemkohtusse. Ainult nendele kohtutele on seadusega antud õigus abielulahutuse küsimust lõplikult otsustada.

Oblasti-, krai- või ülemkohus on abielulahutuse asja arutamisel kohustatud, piirdumata asja kohta rahvakohtult saadud materjalidega, omal algatusel selgitama abikaasade vahetõrget, olukorda perekonnas, lahutuse motiive, koguma täiendavaid asitõendeid ja võtma samuti nagu rahvakohus tarvitusele abinõusid abikaasade lepitamiseks.

Lahkhelid perekondlikus elus, lahutus — see on suur ja

ränk sündmus abikaasade elus. Kui neil pealegi on lapsed, muutub lahutus veelgi raskemaks, lastele aga sageli traagiliseks sündmuseks.

On tõsi, et vanemate lahutus, isa või ema lahkumine perekonnast mõjub halvasti lastele, nende hingeelule. Hävineb tavaline perekonnaelu; vanemate läbielamused, nende tülid ja närvilisus avalduvad tingimata ka nende suhtumises lastesse ega soodusta normaalset lastekasvatamist. Väga raskesti elavad lapsed üle lahusoleku isast või emast. Selle kõige üle peavad vanemad järele mõtlema, enne kui nad astuvad sellise sammu, nagu seda on lahutus.

Perekonda ja lastesse kergemeelse suhtumise vastu protesteerivad sugulased, omaksed, ühiskond, töökaaslased. Kuid mitte alati ei õnnestu neil tülid läinud abikaasasid rahustada ja lepitada. Sel puhul hakkabki rahva nimel tegutsema nõukogude kohus — kõige demokraatlikum, tõeliselt rahvalik kohus.

Seadus kohustab kohtuid neid asju eriti ettevaatlikult ja tähelepanelikult lahendama. Abikaasade vahel võivad ju tekkida ajutised lahkkelid ja tülid, mis pole alati esile kutsutud tõsistest motiividest. Mõnikord tekib tüli juhuslikult, ilma tõsise põhjuseta, arusaamatusest, põhjendamata kahtlustusest, vihahoos, solvumisest või isegi tujust. Kas võib niisugustel juhtudel toetada lahutamise nõuet, kas võib kohus niisugustel põhjustel abielu lahutada? Ei, ei või.

Niisugustel juhtudel selgitab kohus hoolikalt mehe ja naise vahekorda, näitab nende lahutamise kavatsuse põhjendamatus ja ebaõigsust ning aitab neil leppida. Kui abikaasad neil juhtudel leppimisest kõrvale hoiduvad, võib kohus keelduda abielu lahutamast. Selline otsus on kooskõlas antud perekonna huvidega ja kommunistliku moraali nõuetega.

Moskva linnakohtusse pöördus abielulahutuse avaldusega kodanik M. Ta ütles oma avalduses, et nad naisega sageli tülitsevad. Asja arutamisel kohtuistungil selgus, et abikaasade tülid tekkisid sellest, et koos nendega elas korteris sugulane. Asja arutamise momendil aga oli sugulane juba abikaasade M. korterist välja kolinud. Kohus keeldus abielu lahutamast.

Iga abielupaari isiklikul ja perekondlikul elul on omad iseärasused. Inimeste iseloomud on väga erinevad. Seepärast pole võimalik koostada mingit niisugust motiivide loetelu, mille puhul kohus peab abikaasasid tingimata lahu-

tama. Seadus niisugust loetelu ei anna ega võigi anda. Kuid seadus annab kohtutele ühe printsiipiaalse, mõõduandva juhendi — kohus võib lahutada abielu ainult siis, kui ta, hoolikalt kontrollinud ning arutanud kohtus kõiki asjaolusid abikaasade elus ja tunnustanud lahutuse motiivid sügavalt läbimõelduks ja põhjendatuks, jõuab järeldusele, et abielu edasine säilitamine oleks vastuolus kommunistliku moraali printsiipidega ega võiks luua normaalseid tingimusi abikaasade kooseluks ja laste kasvatamiseks.

Neist põhjalustest juhendubki nõukogude kohus abielulahutuse asjades otsuse tegemisel.

Alma-Ata oblastikohtusse pöördus abielulahutuse avaldusega naiskodanik V. Asja arutamisel kohtus tehti kindlaks, et kodanik D., naiskodanik V. mees, oma naist sageli peksis, jõi ning kodus märatses. D. oli huligaansuse eest kohtu poolt karistatud ja oma karistuse kandnud, kuid jätkas ka pärast seda huligaanitsemist. Kohus lahutas selle abielu.

Ühes Sibéri linnas elas perekond V. — mees, naine ja kaks väikest last. Naine tüdines ausast perekondlikust elust, ta unustas oma abikaasa- ja emakohustused, jättis lastekasvatamise hooletusse ja asus kergemeelsete seikluste teele. Ei aidanud, et sugulased ja omaksed teda veensid. Naise pettusest ja tema suhtumisest lastesse ning perekonda pahandatud mees pöördus kohtusse abielulahutuse avaldusega, ja kohus lahutas selle abielu.

Kui oblasti-, krai- või ülemkohus teeb otsuse abielu lahutamiseks, lahendab ta samaaegselt ka teised seda perekonda puudutavad küsimused, mis abikaasad on kohtu ees üles tõstnud. Need on küsimused lastest, vara jaotamisest, töövõimetu abikaasa abistamisest, elamispinna jaotamisest, lahutatud abikaasade perekonnanimedest jne.

Kõige raskem ja keerulisem on küsimus sellest, kumma vanema juurde peavad jääma lapsed. Sageli otsustavad abikaasad ise selle küsimuse juba enne kohut; sel juhul seda küsimust kohtus üles ei tõsteta. Kui aga vanemad laste suhtes kokkuleppele ei jõua, peab selle küsimuse lahendama kohus, lähtudes eelkõige laste huvidest. Kohus võtab sealjuures arvesse ka vanemate endi soove, laste vanust ja nende isiklikku kiindumust isasse või emasse, isa ja ema elutingimusi.

Kui kohus jätab lapsed ema või isa juurde, nõutakse

samaaegselt teiselt vanemalt sisse laste ülalpidamisega seotud kulud (alimendid).

Vaidlustest laste suhtes, alimentide sissenõudmise korrast ja alimentide suurusest räägime üksikasjalisemalt järgmises peatükis.

Mõnikord paluvad abikaasad lahutuse asja arutamisel kohut otsustada ka vara jaotamise küsimus. Tihti tõstavad abikaasad selle küsimuse üles eraldi, pärast seda kui abielulahutuse asi on lahendatud. Neil juhtudel, kui abikaasad on kolhoosipere või üksiktalundi pere liikmed, otsustatakse vara jaotamise küsimus alati eraldi abielulahutuse asjast.

Eespool on juba räägitud abikaasade varalisest võrdõiguslikkusest.

Niisugustes perekondades, kes ei moodusta kolhoosi- või üksiktalundi peret, s. o. tööliste, teenistujate jt. perekondades jääb vara, mis kuulus mehele või naisele enne abiellumist, ka pärast abielulahutust mehe või naise isiklikuks varaks ega kuulu jaotamisele.

Kuid kohtupraktika tunneb palju juhtumeid, kus asjaolude tõttu tuleb abikaasade vahel jaotamisele kuuluva vara hulka võtta ka need esemed, mis enne abiellumist kuulusid ühele abikaasale isiklikult. Toome näitena ühe niisuguse kohtuasja.

Kui abikaasad S. abiellusid, oli mehel isiklikult temale kuuluv maja. Maja oli täiesti lagunenu ja elamiskõlbmatu: puudusid aknad, laed, ukсед. Abielulise kooselu ajal ehtasid abikaasad S. selle maja valmis, kusjuures seda tehti naise vanemate abiga. Arutades vaidlust vara jaotamise kohta seoses abielulahutusega, leidis kohus, et seda maja, mis mehel oli enne abiellumist, ei ole tegelikult enam olemas. On olemas abielulise kooselu ajal kapitaalselt taastatud, valmishitatud maja. Selle maja tunnustas kohus abikaasade ühisvaraks ning jaotas selle võrdselt mehe ja naise vahel.

Mis puutub abikaasade poolt abielu ajal soetatud varasse, siis kuulub see kõigil juhtudel võrdsetes osades mõlemale, sõltumata sellest, kas naine töötab asutuses või ettevõttes või tegeleb koduse majapidamisega. Kodune majapidamine on naise ühiskondlikult kasulik, perekonna heakäekäiguks vajalik töö. Seepärast on koduperenaisel mehega täiesti võrdsed õigused abielu kestel soetatud varale.

Vara jaotamisel otsustab kohus küsimuse: mis anda

mehele, mis naisele. Kohus arvestab sealjuures tingimata seda, kumma vanema juurde jäävad lapsed. Abikaasat, kes on võtnud enda hooleks laste edasise kasvatamise, tuleb kindlustada vastavate materiaalsete tingimustega. Seepärast annab kohus talle vajaliku vara, eelkõige abikaasade ühisomandiks oleva elumaja.

Juhtudel, mil vara ei saa jaotada, saab üks abikaasadest selle natuuras, teine aga rahalise kompensatsiooni.

Ühisvara jaotamise õigus on ka naisel, kes on mehega faktilises abieluvahekorras, muidugi sel tingimusel, et see vara on soetatud ühiselt ja kujutab endast seepärast ühisomandit. See õigus põhineb üldtsiviilõiguslikule seadusandlusele ühisomandi kohta.

Nii kaitseb seadus naiste varalisi õigusi.

Pisut teisiti lahendatakse vara jaotamise küsimused nende abikaasade vahel, kes on kolhoosipere või üksiktalundi pere liikmed.

Niisugustes perekondades kuulub kogu vara (välja arvatud isiklikult kasutatavad esemed) kõigile pere liikmetele, sealhulgas ka alaealistele lastele. Lahutuse puhul võib abikaasa nõuda talundi jaotamist iseseisva majapidamise organiseerimiseks või osa era'damist talundi ühisvarast. Kuna talundipere vara kuulub kõigile pere liikmetele, siis sel juhul, kui naine (pere liige) lahkub perest koos lapsega, saab ta pere varast kaks osa — oma ja lapse osa.

Mis puutub abikaasade vaidlustesse elamispinna-õiguse kohta, siis lahendab rahvakohus need eraldi, mitte aga koos abielulahutuse asjaga.

Elamispinna-õiguse küsimuse lahendamisel lähtub kohus sellest põhialusest, et kui üks abikaasa kolib teise abikaasa elamispinnale temaga abielludes, siis on niisuguseks sissekolimiseks tarvis luba teistelt selle elamispinna valdajatelt. Sealjuures on kummalgi abikaasal abielu ja ühes toas kooselamise tõttu õigus sellele pinnale, millel ta elab, ja lahutus ei võta ei ühelt ega teiselt poolelt õigust sellele pinnale.

Me ei puuduta siin lähemalt elamispinna-õiguse küsimusi, kuna selles brošüüris räägitakse kohtu tegevusest naiste, laste ja perekonna nende õiguste kaitsmisel, mis tulenevad abielu- ja perekonna-seadusandlusest.

Nagu juba öeldud, on abikaasade vastastikune moraalne ja materiaalne abi ja toetus abielu aluseks nõukogude ühiskonnas. Seaduse järgi on puudustkannataval töövõimetus abikaasal õigus saada ülalpidamist teiselt abikaasalt. Meie

perekondades tavaliselt ei tekigi vaidlusi sellel pinnal, et üks abikaasa peaks teist aitama. Nõukogude inimeste igapäevasesse ellu on kindlalt juurdunud teadlikkus oma kohustustest perekonna ja abikaasa ees. Seepärast, kui mehe ja naise kooselu on hea, neid vaidlusi ei esine.

Võtame juhtumi, mil abielu on mingil põhjusel lahutatud või mil abikaasad on, ilma et abielu oleks lahutatud, lahku läinud.

Kas nad on kohustatud ka pärast seda teineteist aitama, teineteisele materiaalselt toetust osutama?

Jah, on kohustatud. Seadus määrab kindlaks, et ka pärast abielu lahutamist või pärast seda, kui abikaasad on katkestanud kooselu, on puudustkannataval töövõimetul abikaasal (kas mehel või naisel) õigus ülalpidamise (alimentide) saamiseks teiselt abikaasalt teatud aja jooksul (VNFSV-s ühe aasta jooksul).

Kui üks abikaasadest ei taha pärast abielu lahutamist või pärast abieluvahekorra faktilist katkestamist osutada materiaalselt abi teisele, töövõimetule ja puudustkannatavale abikaasale, lahendab kohus selle küsimuse kas koos lahutusküsimustega või eraldi. Abi suuruse määrab kohus sõltuvalt mõlema abikaasa materiaalsest olukorrast kindla summana, mis makstakse välja iga kuu.

Abielu lahutamise puhul otsustab kohus ka lahutatud abikaasade perekonnanime küsimuse. Abikaasale, kes soovib edaspidi kanda oma abielueelset nime, annab kohus tema palvel selle nime.

Lõpuks, oma otsuses abielulahutuse kohta määrab kohus kindlaks summa, mis kuulub sissenõudmisele abielulahutuse tunnistuse väljaandmisel. See summa määratakse 500—2000 rubla piires ja nõutakse sisse kohtu määramisel kas ühelt või mõlemalt abikaasalt.

Tehtud kohtuotsuse alusel kirjutavad perekonnaseisumeti organid abielulahutuse tunnistuse, mille väljaandmisel tehakse märge lahutamise kohta mõlema abikaasa passile ja võetakse neilt kohtu poolt määratud summa. Abielu loetakse lahutatuks momendist, mil tehakse sissekanne lahutamise kohta perekonnaseisumeti raamatusse.

Kõigest öeldust on näha, et abielulahutuse küsimuse lahendamisel juhindub nõukogude kohus seadustest, mis on eelkõige suunatud nõukogude perekonna tugevdamisele, naiste-emade ja laste huvide kaitsele. Selline kord, et neid asju arutatakse kahes kohtuinstantsis (vajalikel juh-

tudel kinniste uste taga), kindlustab kõigi asjaolude hoolika uurimise ja omistab lahutuse küsimusele selle tõelise tähtsuse, mis tal on nii abikaasade kui ka ühiskonna suhtes.

Abielulahutuse-asjad on kohtule väga rasked. Kohus peab taktiliselt ja tähelepanelikult, objektiivselt ja suure inimarmastusega süvenema abikaasade vahekordadesse, mis mõnikord kujutavad endast rasket e'udraamat. Ja kohus peab oskama leida igas asjas õige lahenduse, mis põhineb seadusel ja vastab antud perekonna ning sotsialistliku ühiskonna huvidele.

Rahvakohtud arutavad ka abielu kehtetuks tunnustamise asju.

Kui, nagu eespool öeldud, isik on juba registreeritud abielus, ei ole tal õigust astuda uude abiellu, kui eelmine abielu pole seatud korras lahutatud.

Isikud, kes seda seaduse nõuet rikuvad, panevad toime kuriteo ja võetakse vastutusele kriminaalkorras. Peale selle võivad asjast huvitatud isikud paluda rahvakohut tunnustada uus abielu kehtetuks.

Oletame, et kodanik A. oli registreeritud abielus naiskodanik A-ga, jättis ta maha ega lahutanud oma abielu seatud kohtulikus korras, pettis perekonnaseisuameti organeid ja astus uude registreeritud abiellu naiskodanik V-ga. Sel juhul on naiskodanik A-l õigus pöörduda rahvakohutusse palvega tunnustada meeskodanik A. ja naiskodanik V. vahel sõlmitud abielu kehtetuks. Ja kohus, teinud kindlaks seaduserikkumise, tunnustab selle abielu kehtetuks.

Tuleb rõhutada, et seadus kaitseb eriti laste õigusi, kes on sündinud hiljem kehtetuks tunnustatud abielust. Nii-suguste laste õigused võrdsustatakse kehtivast, registreeritud abielust sündinud laste õigustega. Neil on õigus saada vanematelt alimente, õigus vanematelt pärida jne.

Kõneldes kohtu tegevusest naiste õiguste kaitsmisel, ei saa vaikida sugukondliku olustiku iganditega seotud asjade arutamisest kohtus.

Nagu teada, kannatasid tsaari-Venemaa rahvused juba iidsest ajast kahekordse ikke all. Tsaari-isevalitsus ja feodaalide-baide ladvik eksp'uateerisid Venemaa ääremaadel eriti ebainimlikult naisi. Sugukondlik elulaad muutis naise täiesti õigusetuks orjaks. Mehele mineva naise eest maksid peigmees või tema sugulased pruudi vanematele lunahinda (kalõm); naisi rööviti selleks, et vastu nende tahtmist nendega abielluda; naisi sunniti abielluma meestega, kes neile

ei meeldinud; astuti abieluvahekorda veel mitte abieluelaliste tütarlastega. Laialdaselt oli levinenud mitmenaisepidamine või kahenaisepidamine. Naistel oli keelatud ilmuda tänavale katmata näoga.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon kaotas jäädavalt põlise naiste rõhumise, likvideeris feodaalid-baid ja igasugused vürstid, kes käsutasid naiste elu, au ja väärikust nagu oma isiklikku omandit, ning muutis nõukogude sotsialistlike vabariikide naised täieõiguslikeks kodanikeks.

Kuid siiski esineb vahel sugukondliku elulaadi igandeid ja leidub inimesi, kes tallavad jalge alla naiste väärikust ja rikuvad nõukogude seadust.

Nõukogude kohus võitleb väga karmilt niisuguste igandite vastu, mis oma olemuselt on ohtlikud kuriteod, ja kaitseb naiste õigusi, au ja väärikust igasuguste kallaletungide eest. Tõsi küll, niisuguseid asju ei ole kohtutes palju ja neid esineb ainult üksikutes vabariikides, kus sugukondliku olustiku alused olid eriti tugevad.

Seadusega on kehtestatud karmid karistumäärad isikutele, kes tungivad kallale naiste isiklikule vabadusele, aule ja väärikusele või naiste õigustele.

Perekonda ja abielu käsitlevad nõukogude seadused on tõeliselt demokraatlikud rahvalikud seadused. Nad lähtuvad rahva huvidest ja nende ülesandeks on nõukogude perekonna edasine tugevdamine ja noore põlvkonna kasvatamise parandamine. Nad on tõendiks riigi hoolitsusest laste ja emade eest.

Kaitstes perekonna, naise ja laste õigusi ja huviseid, seisab nõukogude rahvakohus maailma kõige eesrindlikuma seaduse — nõukogude seaduse valvel.

3. KOHUS VANEMATE, LASTE JA TEISTE PEREKONNALIHKMETE ÕIGUSTE KAITSEL

Ülimaks seaduseks Nõukogude Liidu Kommunistlikule Parteile ja Nõukogude valitsusele on nõukogude inimese heaolu, nõukogude rahva õitseng. Kogu rahvamajanduse pidev areng kindlustab nõukogude inimeste materiaalse ja kultuurilise taseme edasise tõusu.

Nõukogude riigil ja meie kommunistlikul parteil ei ole kõrgemat ega tähtsamat ülesannet kui hoolitsus nõukogude inimese eest, tema tervise, hüvangu ja õnne eest, tema õiguste ja huvide kindlustamise eest.

Kuid erilise hoolitsuse ja armastusega ümbritsetakse meie riigis lapsi ja noori. Nagu juba öeldud, on laste kasvatamine meie maal riikliku tähtsusega. Tähtsal ja raskel laste kasvatamise alal osutab riik vanematele määratu suurt abi. Ka kooli, komsomoli ja ametiühingute tegevus on suunatud noore põlvkonna ettevalmistamisele.

Ühtlasi ei võta riik ka vanematelt suurt vastutust laste õige kasvatamise ja ülalpidamise eest. Seadus paneb isale ja emale vanemlikud kohustused ning annab neile vanemlikud õigused.

Seadus määrab kindlaks, et isal ja emal on võrdsed õigused ja võrdsed kohustused. Vanemlikke õigusi kasutavad isa ja ema alati ainult laste huvides. Kõiki laste kasvatamise puutuvaid küsimusi otsustavad isa ja ema üheskoos.

Isa ja ema peamiseks kohustuseks ja samal ajal õiguseks on hoolitsemine laste füüsilise arenemise ja õpetamise eest, lastes kodumaa-armastuse, riiklikesse ja ühiskondlikesse kohustustesse ausalt suhtumise, sotsialistliku ühiselu reeglite austamise õilsate tunnete kasvatamine lastes. Vanemad on kohustatud oma lapsi ette valmistama aktiivsele osavõtule kommunismi ülesehitamisest, kasvatama lastes valmisolekut anda sellele suurele üritusele kogu jõud, kõik võimed ja, kui seda on vaja kodumaa kaitsmiseks, ka elu.

Seadus paneb vanematele kohustuse ülal pidada alaealisi lapsi, samuti neid lapsi, kes on küll saanud täisealiseks, kuid vajavad töövõimetuse tõttu abi.

Vanematel on õigus ja samal ajal ka kohustus kaitsta laste isiklikke ja varalisi huvisid, olla laste esindajateks kohtus ja teistes asutustes, hoida lapsi igasuguse ohu ja kallalekippumiste eest, aidata lapsi õppimisel, arendada neis tagasihoidlikkust, tööarmastust, seltsimehelikkuse tunnet, vanemate inimeste austamist.

Noukogude inimesed — isad ja emad — täidavad auga oma kohustust kodumaa ees ja kasvatavad suurepäraselt noort põlvkonda. Vanemlik armastus ja hoolitsus laste eest, riigi ja ühiskonna määratu suur töö laste ja noorte kommunistlikul kasvatamisel ei lähe kaotsi. Meie igapäevane elu esitab meile tuhandeid näiteid noorte piiritust ustavusest kommunistliku partei üritusele, kodumaa-armastusest, noorte valmisolekust pühendada isamaale oma parimad tunded. Ja me vaatame oma lastele õigustatud uhku-

sega. Isade ja emade põlvkond saab väärilise vahetuse — kommunistliku ühiskonna ülesehitajate vahetuse.

Kuid ei saa veel öelda, et eranditult kõik kodanikud suhtuvad ausalt oma perekondlikesse ja vanemlikesse kohustustesse. Rahvakohtutel tuleb veel lahendada vanemate (enamasti isade) asju, kes on unustanud oma kohustused perekonna ja laste suhtes.

Leidub veel autuid, südametunnistusetu inimesi, kes teadlikult hoiduvad kõrvale oma vanemlikest ja perekondlikest kohustustest, mis neile on peale pannud seadus. Need inimesed jätavad maha perekonna ja lapsed, ei hoolitse nende eest, petavad perekonda, põgenevad ja varjavad end perekonna ja õigusemõistmise eest.

Rahvakohtud võitlevad otsustavalt niisuguste seaduse ja kommunistliku moraali rikkumiste vastu, mis on sisuliselt kapitalismi igandid inimeste teadvuses.

Abielu ja perekonda käsitleva seaduse rikkumine seisab enamasti selles, et isa ei pea vajalikuks osa võtta pärast lahutust ema juurde jäänud laste eest hoolitsemisest, nende ülalpidamisest ja kasvatamisest.

Lõhe isa ja ema vahel, ühe vanema lahkumine perekonnast mõjub eriti rängalt lastele. Paljudel juhtudel jätab niisugune sündmus perekondlikus elus laste hinge raske, kustutamatu eluaegse jälje.

Kui aga üks perekonnast lahkunud vanematest — kas isa või ema — üldse lakkab laste eest hoolitsemast, ei aita neid materiaalselt, ei tunne huvi laste õpingute ja kasvatamise vastu, kui ta muutub lastele võõraks, kaugeks, ükskõikseks, — siis on niisugune vanem ära teeninud avalikkuse kõige karmima hukkamõistu ja pahameele.

Ja meil on teada palju juhtumeid, kus avalikkuse — töökaaslaste kollektiivi, ametiühingu- või parteiorganisatsiooni — õigeaegne vahelesegamine aitas niisugustel hädavanematel ümber mõelda, oma tegude ebaõigsusest aru saada ja sundis neid täitma oma kohustusi perekonna suhtes.

Kuid mitte alati ei tegele avalikkus niisuguste faktidega. Tihti minnakse niisugustest faktidest lihtsalt mööda, pidades neid inimese «isiklikuks asjaks».

Niisugustel juhtudel tuleb perekonnale appi riik. Tema nimel arutavad rahvakohtud asju ja sunnivad hooletuid vanemaid seadusi täitma.

Rahvakohtu tegevuses on tähtis koht ühelt vanemalt

(üldreeglina isalt) alimentide, s. o. laste ülalpidamiseks minevate summade nõudmise asjade arutamine.

Leidub veel palju isasid, kes pärast lahutust ja perekonnast lahkumist lakkavad lapsi ülal pidamast. Need isad teavad muidugi, et nad on kohustatud lapsi ülal pidama sõltumata sellest, kas abieluvahekord laste emaga säilib või mitte; nad teavad, et seadus määrab kindlaks ülalpidamiseks antava abi suuruse; nad teavad, et kohus mõistab neilt tingimata välja alimendid. Kuid sellest hoolimata loobuvad nad perekonnast lahkudes ka oma isakohustustest, ei võta osa laste kasvatamisest ja ülalpidamisest ning ootavad, kuni ema pöördub kohtu poole.

Need isad toimivad vääralt. Seadusega on neile pandud vastutus laste kasvatamise ja ülalpidamise eest, ning nad on kohustatud lapsi ülal pidama ja mitte ootama, kuni ema pöördub kohtusse. Siiski ei saa sellest veel kõik vanemad aru ja seetõttu tuleb kohtutel lahendada alimentide nõudmise asju.

Neid asju arutab kohus eelkõige ema avalduse põhjal, kusjuures seadus annab emale õiguse pöörduda kohtusse oma elukoha järgi. Selles kohtus arutatakse asja sisuliselt.

Laste huvidest lähtudes määrab seadus kindlaks, et alimentide nõudmise asju arutavad kohtud mitte üksnes ema avalduse põhjal, vaid ka perekonnaseisuameti organite esildusel, kohtu enda initsiatiivil, prokuröri, emade- ja lastekaitse organi, eestkosteorgani või ametiühinguorgani poolt esitatud hagi põhjal.

Vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlusele ja 14. märtsi 1945. a. seadlusele võivad kohtud välja mõista alimente laste ülalpidamiseks, kes on sündinud registreeritud abielust, samuti laste ülalpidamiseks, kes on sündinud enne 8. juulit 1944. a. isast, kellega ema küll ei olnud registreeritud abielus, kuid kes on lapse isana kantud perekonnaseisuameti raamatutesse.

Seadusega on samuti kindlaks määratud, et kui ema astub registreeritud abiellu isikuga, kellelt tal on laps ja kes tunnistab end lapse isaks, siis võrdsustatakse see laps igas suhtes lastega, kes on sündinud registreeritud abielus. Lapsele antakse isanimi isa eesnime järgi ja vanemate ühisel nõusolekul isa perekonnanimi. Arusaadavalt võib ka niisugusel juhul isalt nõuda alimente lapse ülalpidamiseks.

Naiskodanik B. elas Ašhabadis koos meeskodanik D-ga 1939. aastast alates. 1944. aasta oktoobris sündis neil

laps. Pärast seda jätkasid nad kooselu. 1948. aastal registreerisid nad abielu, kusjuures kodanik D. tunnistas end lapse isaks. 1949. aastal tekkisid neil aga lahkarmused ja nad läksid lahku. Kodanik D. ei soovinud aidata naist lapse ülalpidamisel ja naine oli sunnitud pöörduma kohtusse. Rahvakohus kohustas kodanik D-d maksma lapse kasuks alimente, kuna ta oli registreerinud abielu kodanik B-ga ja end sealjuures tunnistanud lapse isaks.

Laste ülalpidamiseks alimentide nõudmise avaldust võib ema esitada kohtule mitte üksnes seoses lahutusega, vaid ka sel juhul, kui abielu ei ole lahutatud. Sageli pole üldse algatatud abielulahutuse asja, kuid mees ei aita naisel lapsi ülal pidada. Ka sel juhul võib kohus isalt välja mõista alimendid laste ülalpidamiseks sõltumata sellest, kas ta elab koos perekonnaga või eraldi.

Kui naine-ema ei tea, kus lapse isa elab, on tal ikkagi õigus esitada kohtule alimentide nõudmise avaldust. Kohus peab sel juhul ise tarvitusele võtma abinõud isa elukoha selgitamiseks. Kui aga kohus ei suuda seda selgitada, teeb ta määruse isa tagaotsimiseks miilitsaorganite kaudu, kellel lasub otsimise kohustus. Siinjuures nõutakse otsimise kulud sisse ülesotsitud isalt riigi kasuks.

Asja arutamiseks kohtus on nõutav, et kohtusse ilmuksid mõlemad pooled — nii ema (hageja) kui ka isa (kostja). Mõlemate poolte ilmumine kindlustab asja igakülgset uurimist ja seda, et kohus saab teha õige otsuse.

Kuid mõnikord elab isa kaugel ja tema kohtusse ilmumine on seotud viivitusega. Mõned isad sõidavad meelega võimalikult kaugele, et peita end laste ja kohtu eest. Kui oodata, millal niisugused isad ilmuvad kohtusse, võib mööduda palju aega, mil lapsed ei saa abi.

Laste huvides kohustab seadus niisugustel juhtudel kohut, kes võttis emalt vastu laste ülalpidamiseks alimentide nõudmise avalduse, tegema viivitamata määruse kostjalt laste ülalpidamiseks alimentide sissenõudmise kohta ajutiselt, kuni asja lõpliku otsustamiseni kohtus. Neil juhtudel määratakse alimentide suurus kohtu äranägemisel.

Kui kohus on alimentide nõudmise asja mõlema abikaasa osavõtul kohtuistungil sisuliselt läbi arutanud, kohus kas mõistab välja alimendid või lükkab nõudmise tagasi.

Vastavalt seadusele mõistab kohus isalt välja ühe lapse ülalpidamiseks ühe neljandiku töötasust, kahe lapse ülalpidamiseks ühe kolmandiku ja kolme ning rohkem lapse

üalpidamiseks poole sellest töötasust, mis kuulub välja-
maksmisele pärast maksude kinnipidamist.

Alimendid nõutakse sisse töolistelt ja teenistujatelt nii põhipalgast kui ka alalise iseloomuga tasudest töö-
lepingu järgi.

Sedalaadi tasud on: naturaaltöötasu, igakuulised lisa-
tasud väljateenitud aastate eest ja iga-aastane tasu välja-
teenitud aastate eest, lisatasu töö eest Kaug-Põhjas ja kau-
gelasuvais kohtades, rahalised preemiad, mis makstakse
palgafondist ja millel pole ühekordse ergutustasu iseloomu,
jne.

Alimendid peetakse kinni stipendiumidest ja pensioni-
dest, samuti ajutise töövõimetuse toetusest. Kui alimendide
asjas kostja saab peale pensioni palka, tulusid normipäe-
vadest kolhoosis või tulusid käsitööst, nõutakse alimendid
ühtaegu sisse nii pensionist kui ka palgast või muudest
tuludest.

Alimendide sissenõudmine kolhoosnikutelt toimub sõltu-
valt laste arvust samuti $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{3}$ või $\frac{1}{2}$ osa suuruses kol-
hoosniku poolt välja töötatud normipäevadest. Kui kol-
hoosnikul on peale tulude normipäevadest veel tulusid
majapidamisest õue-aiamaal või ulgtööst või käsitööst, siis
mõistab kohus kolhoosnikult peale selle veel välja igakuu-
lise kindla rahasumma, mille määrab kohus, arvestades
kolhoosniku neid lisatulusid ja lapse ema materiaalsel olu-
korda.

Kui lapse ema ei ole antud kolhoosi liige, siis võib kohus
tema palvel välja mõista alimendid kolhoosnikult-isalt
mitte protsentuaalses vahekorras normipäevadega, vaid
kindlas rahasummas.

Mõningad kodanikud — kirjanikud, heliloojad, kunstni-
kud — ei saa igakuulist palka, vaid neil on muutuv töö-
tasu. Neilt mõistetakse alimendid välja igakuulise raha-
summa näol, mille kohus määrab, arvestades lapse huvisid
ja mõlema vanema materiaalsel olukorda.

Niisamuti mõistetakse alimendid välja üksiktalupidaja-
telt ja kodutööndajatelt, kes elavad majapidamise tuludest.

Kui lapse isa on kutsutud sõjaväeteenistusse Nõukogude
Armee või Laevastiku ridades, siis temalt alimendide sisse-
nõudmine toimub ainult juhul, kui tal on vara, millele sea-
duse järgi võib pöörata sissenõudmist. Sel juhul määrab
rahvakohus alimendide suuruse kindlas rahasummas. Aega
teenivailt sõjaväelastelt, kes saavad rahapalka 100 rbl. ja

rohkem kuus, nõutakse alimendid laste ülalpidamiseks sisse üldalustel, s. o. protsentuaalses vahekorras palgast.

Ja lõpuks, kui lapse isa on haige ja mingil põhjusel ei saa haiguse ajal ajutise töövõimetuse abiraha (haiguslehe järgi), siis nõutakse temalt alimendid selle aja eest sisse kindlas rahasummas ainult sel juhul, kui tal on vara, millele seaduse järgi võib pöörata sissenõudmist.

Mõningatest summadest, mil ei ole palga iseloomu, alimemente sisse ei nõuta. Niisugused summad on: vallandamistoetus; päeva- ja kolimisraha üleviimisel; komandeerimisraha; lisatasu töö eest, mis on seotud süstemaatilise kohtadele sõitmisega (näiteks välitasu, mis makstakse kartograafia, geodeesia jne. alal töötajatele päevaraha asemel); preemiad, mis antakse silmapaistvate tööde eest teaduse, leiunduse, kirjanduse ja kunsti alal; ühekordsed tasud premeerimise puhul tehniliste täiustuste ja leiutiste eest; summad, mis makstakse toidu ja varustise asemel sõjaväelastele, siseministeriumi töötajatele, transpordi ja ettevõtete sõjaväestatud valvele, tuletõrjele jt.

Missuguse aja eest mõistetakse välja alimendid?

Reeglipäraselt mõistab kohus välja alimendid päevast, mil ema esitas avalduse kohtule. Kui aga kohus teeb kindlaks, et enne avalduse kohtule esitamist ema on võtnud tarvitusele abinõud alimementide saamiseks lapse isalt, kuid ei saanud neid selle tõttu, et isa hoidus kõrvale nende maksmisest, varjas end, pettis, võib kohus niisugusel juhul alimendid välja mõista ka möödunud aja eest, kuid üldise hagiaegumise piirides, mis on kindlaks määratud liiduvabariikide seadustega (VNFSV-s mitte rohkem kui kolme aasta eest).

See õiglane reegel tuleneb põhimõttest, et isa on kohustatud oma lapsi ülal pidama ja mitte ootama, et ema pöörduks kohtusse.

Kuidas lahendab kohus alimementide sissenõudmise küsimuse juhul, kui lapsed jäävad nii isa kui ema juurde? Sel juhul kohus arvestab mõlema vanema materiaalsel olukorda ja mõistab alimendid välja rohkem kindlustatud vanemalt vähem kindlustatud vanema kasuks kindlas rahasummas. Näiteks jäi pärast lahutust isa juurde kaks last ja ema juurde üks laps. Nii isa kui ka ema töötavad ja saavad ühesugust palka. Nende elutingimused on samuti ühesugused. Sel juhul mõistab kohus alimendid välja emalt isa kasuks, kuna isa juurde jäi kaks last.

Juhtub, et ühelt isalt mõistetakse välja alimendid laste ülalpidamiseks kahe ema kasuks. Sel juhul ei tohi palgast kinnipeetavad alimendid ületada seaduses ette nähtud määra.

Näiteks peab kohus kodanikult välja mõistma alimendid kahe lapse ülalpidamiseks, kel on eri emad. Sel juhul nõutakse temalt sisse üks kolmandik palgast (s. o. kahe lapse ülalpidamiseks seadusega kehtestatud alimentide määr), mis jaotatakse võrdselt kahe lapse vahel.

Võib juhtuda, et isad, kes on kohustatud maksma lastele alimente, lähevad ühelt töökohalt teisele töökohale, kolivad ühest rajoonist teise rajooni, ühest linnast teise linna. Sel juhul peavad nad oma üleviimisest ja elukoha muutmisest teatama lapse emale ning samuti kohtule, kelle piirkonnas toimus alimentide kinnipidamine.

Mõned isad aga ei täida seda kohustust ja katkestavad alimentide maksmise. Tekib suur võlgnevus. Siis nõuab kohus isalt sisse kogu võlgnevuse, olenemata mingist aegumistähtajast, kuigi see võlgnevus on tekkinud kas või mitme aasta jooksul. Sealjuures toimub võlgnevuse sissenõudmine ka sel juhul, kui laps on saanud täisealiseks.

See reegel on väga õiglane. Isa peab hüvitama ema kulusid laste ülalpidamiseks, peab tasuma alimentide võlgnevuse, mis on tekkinud ainuüksi tema süü läbi, kuigi laps on saanud täisealiseks.

Nagu juba öeldud, kohustab seadus vanemaid ülal pidama lapsi ka pärast nende täisealiseks saamist juhul, kui lapsed on töövõimetud ja vajavad sellist abistamist. Sellepärast juhul, kui vanemad ei ela koos ja ühe vanema (näiteks ema) ülalpidamisel on täisealine, kuid töövõimetu poeg või tütar, peab teine vanem seda poega või tütart abistama. Sellest kohustusest kõrvalehoidumise puhul mõistab rahvakohus välja alimendid, mis sel juhul nõutakse sisse kindlas summas, mitte aga protsentides palgast. Endastmõistetavalt võib puudustkannatav töövõimetu täisealine poeg või tütar ise pöörduda rahvakohtusse palvega nõuda alimendid sisse kas ühelt või mõlemalt vanemalt.

Kohus mõistab alimendid välja küll ema kasuks, kuid lapse ülalpidamiseks. Sellepärast neil juhtudel, kui lapsed ei ela ema ega isa juures, vaid näiteks vanaema või vanaisa juures ja vanemad hoiduvad laste ülalpidamisest kõrvale, mõistab rahvakohus vanaema või vanaisa (või mõne

teise isiku, kelle juures lapsed elavad) avaldusel vanematelt välja alimendid laste ülalpidamiseks.

Kohtupraktika näitab, et vanemlike kohustuste täitmisest hoiduvad sagedamini kõrvale isad. Kuid teatavasti lasub laste ülalpidamise kohustus seaduse järgi võrdselt mõlemal vanemal. Sellepärast neil võrdlemisi harvadel juhtudel, mil ema hoidub kõrvale osa võtmast isa juurde jäänud laste ülalpidamisest, mõistab rahvakohus emalt välja alimendid isa kasuks selles korras ja suuruses, millest me rääkisime eespool.

Me juba rääkisime sellest, et kohus mõistab alimendid välja registreeritud abielust sündinud laste ülalpidamiseks. Seoses sellega on abielu registreerimise ja laste sünni registreerimise küsimustel eriti suur tähtsus laste õiguste ja huvide kindlustamisel.

Mitmesugustel põhjustel — näiteks, kui vanemad ei tunne seadust, hooletuse tõttu, asjaolude juhusliku kokkusaatumise tõttu — võivad lapse sünni registreerimisel tekkida vead, mis hiljem raskendavad emal nõuda isalt alimente. Seadus kaitseb sel juhul laste huvisid ja annab asjast huvitatud isikutele (enamasti muidugi vanematele) õiguse vaielda perekonnaseisuameti raamatutesse tehtud sissekannete vastu. Neid vaidlusi arutab samuti rahvakohus. Esitame niisuguste asjade kohta näiteid kohtupraktikast.

1942. aastal registreeris Kaasanis elanud naiskodanik M. abielu meeskodanik L-ga. Sellest abielust sündis naiskodanik M-l 1946. aastal poeg. Lapse isa oli sel ajal Nõukogude Armee ridades. Juhuslikult polnud kodanik M-l abielutunnistust. Seoses sellega ei näidatud perekonnaseisuameti lapse sünni registreerimisel ära lapse isa ja laps registreeriti ema perekonnanime järgi. Kodanik L. ei tulnud pärast armeest demobiliseerumist perekonna juurde tagasi ning varjas end naise ja poja eest. 1951. aastal leiti ta tagaotsimise teel. Kuid ta keeldus alimente maksmast, väites, et teda polnud lapse sünni puhul isana perekonnaseisuameti raamatutesse märgitud. Siis arutas rahvakohus lapse ema avalduse põhjal perekonnaseisuameti lapse sünni ebaõige sissekandmise küsimust. Asja arutamisel tehti kindlaks, et M. ja L. olid 1942. aastast registreeritud abielus, koos elanud ja et kodanik L. oli jäänud lapse isana sisse kandmata perekonnaseisuameti töötajate eksituse tõttu. Rahvakohus parandas selle sissekande ja tegi selles muu-

datuse. Kodanik L. märgiti lapse sünnitunnistusel lapse isana ja kodanik M. hakkas saama alimente.

Vaidluse lapse sünni sissekande kohta võib kohtus algatada ka isa. Petropavlovski linnas esitas naiskodanik Ž. rahvakohtule alimentide hagi meeskodanik S-i vastu, paludes kohut nõuda kodanik S-lt sisse alimendid 1947. aastal sündinud lapsele. Kodanik S. avaldas kohtus, et ta on perekonnaseisuametis ebaõigesti sisse kantud lapse isana. Kohus ühendas mõlemad asjad (Ž. avalduse alimentide asjus ja S-i avalduse selle kohta, et ta on valesti sisse kantud lapse isana), kontrollis hoolikalt kõiki asjaolusid ja tegi kindlaks, et kodanik S. on tõepoolest registreeritud lapse isana ebaõigesti ja seadust rikkudes. Seoses sellega tunnistas kohus sissekande perekonnaseisuametis S-i isaduse kohta kehtetuks ja lükkas tagasi naiskodanik Ž. hagi S-lt alimentide nõudmise asjas.

Seadusega on kehtestatud, et vanemlikke õigusi teostatakse ainult laste huvides. Nende ebaõigelt teostamisel on kohtul õigus vanematelt nende õigused ära võtta.

Vanemlike õiguste äravõtmine on väga tõsine mõjutamisvahend vanemate suhtes. Seda rakendab rahvakohus ainult erandjuhtudel, kui vanemad (või üks neist) üldse ei täida oma kohustusi laste kasvatamisel või kui nad täidavad neid nii, et teevad kahju lastele. Kui kohus võtab vanemlikud õigused nii isalt kui ka emalt, siis antakse lapsed eestkoste- ja hooldusorganite kasvatada, vanematelt aga nõutakse sisse alimendid laste ülalpidamiseks.

Magadani linnas elas naiskodanik U. Temal oli esimesest abielust 14-aastane poeg Vladimir. Kui U. oli teistkordselt abiellunud, muutus poiss temale ja tema teisele mehele vastumeelseks. Abikaasad peksid poissi, ei lasknud teda kooli minna, ei andnud talle süüa, sundisid teda varastama. Peksmise tõttu haigestus poiss raskesti. Volodja käekäigust võttis aktiivselt osa avalikkus — kool ja parteiorganisatsioon. Nad algatasid U. ja tema mehe vastu kohtuliku jälituse. Rahvakohus võttis U-lt ära vanemlikud õigused, paigutas poisi lastekodusse, nõudis U-lt sisse alimendid ja võttis mõlemad abikaasad lapse julmalt kohtlemise eest kriminaalkorras vastutusele.

Vanemate kuritahtlik kõrvalehoidumine neilt välja mõistetud vahendite (alimentide) maksmisest laste ülalpidamiseks on tõsine kuritegu ja toob seaduse järgi kaasa kriminaalvastutuse. Niisuguste vanemate asju arutab samuti

rahvakohus. Kui rahvakohus teeb kindlaks vanema süü alimentide maksmisest kuritahtlikus kõrvalehoidumises, siis võidakse vanemat karistada vabadusekaotusega kuni kahe aastani.

Peab ütlema, et rahvakohtutel tuleb arutada ka niisuguseid asju. Meil leidub veel isasid, kes on kaotanud inim-palge, aralt põgenevad perekonna ning õigusemõistmise eest ja asuvad sellega otsese kuriteo teele.

Kodanik Grigori Žadan Krivoi Rogi linnast jättis naise koos nelja väikese lapsega maha. Rahvakohus mõistis temalt välja alimentid laste ülalpidamiseks. Pärast seda Žadan põgenes ja varjas end mitu aastat naise, laste ning kohtu eest. Selle aja jooksul viibis ta mitmes kohas — Magadanis, Moskvas, Alma-Atas, Džambulis ja teistes linnades. Lõpuks leiti ta tagaotsimise teel üles ja viidi Krivoi Rogi, kus rahvakohus teda karistas kohtu poolt välja mõistetud alimentide maksmisest kuritahtliku kõrvalehoidumise eest kaheaastase vabadusekaotusega.

Poolteiseaastase vabadusekaotusega karistas rahvakohus Tšapajevski linnas kedagi Sainovi. Sainov lahutus naisest, jättis maha naise lapsega ja hoidus kõrvale temalt välja mõistetud alimentide tasumisest. Seejärel abiellus ta uuesti, kuid jättis ka teise naise maha ega maksnud alimente teisest abielust lapse heaks. Kolmandat korda abiellunult ei töötanud Sainov kusagil, kuigi ta oli täiesti terve ja töövõimeline inimene. Töötas tema kolmas naine, Sainov aga tegeles «koduse majapidamisega», et mitte maksta alimente oma kahe lapse heaks. Sainov võeti kriminaalkorras vastutusele ja mõisteti süüdi.

Oleks ekslik arvata, et sedalaadi väärnähteid saab kaotada ainult süüdlaste kohtu alla andmise ja neid kriminaalkorras karistamise teel.

Suur tähtsus võitluses sedalaadi igandite vastu on avaliku arvamise mõjul. Sallimatus mõnede isikute sedalaadi südametunnistuseeta suhtumise vastu oma vanemlikesse kohustustesse ja perekonda, niisuguste tegude arutamine ja avalik hukkamõistmine, otsustav võitlus säärastesse isadesse sallivalt ja leebelt suhtumise vastu — sel kõigel on kindlasti suur osatähtsus võitluses perekonda käsitleva nõukogude seaduse rikkujate vastu, sotsialistliku ühiselu reeglite rikkujate vastu, võitluses hea ning tugeva nõukogude perekonna eest. Ühiskondliku mõjutamise jõud — see on väga suur jõud. Võib esitada palju fakte, kus kollektiivi

ühiskondlik mõjutamine, avalikkuse vahelesegamine avaldasid ebakindlatele inimestele suurt mõju ning abistasid neid, hoides ära seaduserikkumise ja aidades säilitada perekonda.

Peab ka ütlema, et teatud juhtudel paneb seadus laste ülalpidamise kohustuse võõrasisale ja võõrasemale, vanaisale ja vanaemale, vendadele ja õdedele.

Missugused juhud need on?

Võõrasisa ja võõrasema on kohustatud alaealist või puudustkannatavat töövõimetut võõraspoega või võõrastütart ülal pidama kahel juhul.

Esiteks: kui võõraspoja või võõrastütre vanemad on surnud ning tingimusel, et võõraspoeg või võõrastütar isa või ema surmani oli võõrasisa või võõrasema ülal pidada või kasvatada.

Teiseks: kui vanematel ei ole küllaldaselt vahendeid laste ülalpidamiseks ning tingimusel, et need lapsed olid võõrasisa või võõrasema ülal pidada või kasvatada juba enne seda, kui vanemad jäid ilma küllaldastest vahenditest.

Vanaisa ja vanaema (nii ema kui ka isa poolt) on kohustatud oma puudustkannatavaid alaealisi või töövõimetuid lapselapsi ülal pidama, kui neil lapselastel ei ole võimalust saada ülalpidamist oma vanematelt, vanaisal ja vanaemal aga on küllaldaselt vahendeid.

Vennad ja õed, kellel on küllaldaselt vahendeid, on kohustatud ülal pidama oma puudustkannatavaid alaealisi vendi ja õdesid, kui neil pole vanemaid või kui vanematel ei ole küllaldaselt vahendeid laste ülalpidamiseks.

Rahvakohtud mõistavad kõigil neil tingimustel alimendid välja võõrasisalt või võõrasemalt, vanaisalt ja vanaemalt, vennalt ja õelt.

Seadus, kaitstes laste huvisid, paneb seega laste ülalpidamise kohustused eelkõige vanematele, kui aga vanemad puuduvad või kui neil pole küllaldaselt vahendeid, ka teistele vanematele sugulastele.

Nüüd tuleb rääkida ka perekondlike suhete teisest küljest. Seni rääkisime üksnes vanemate ja teiste vanemaealiste sugulaste kohustustest laste suhtes. Kuid perekonnas võib leiduda mitte ainult lapsi, vaid ka vanakesi. Kas iseisivateks inimesteks saanud täiskasvanud lastel on mingeid kohustusi vanakeste-vanemate suhtes? Jah on. Seadus kohustab lapsi hoolitsema oma puudustkannatavate töövõimetute vanemate eest ja neid ülal pidama.

Nõukogude riik kindlustab inimest vanaduses vanadus- ja invaliidsusabiraha ja -pensionide maksmisega, tasuta ravi võimaldamisega, laialdase invaliidide kodude võrgu loomisega, abiraha maksmisega kergemale, kuid madalamal- palgalisele tööle ülemineku puhul jne. «NSV Liidu kodanikel on õigus ainelisele kindlustusele... vanaduses...» on öeldud NSV Liidu Konstitutsiooni 120. paragrahvis.

Ühtlasi ei vabasta riik ka kodanikke vanakeste — isade ja emade, vanaemade, vanaisade eest hoolitsemisest. Vanakesed on kaua aastaid töötanud ja lapsed kasvatanud ning on õigustatud saama puhkust ja rahulikku elu vanaduses. Seepärast on lapsed kohustatud nende eest hoolitsema, neid tähelepanuga ümbritsema.

Meie nõukogude perekondades see tegelikult nii ongi. Meie inimestele on omased head ning õilsad poja- ja tütre- tunded. Nii linnas kui maal on palju häid ja tugevaid perekondi, kus vanakesed elavad rahulikult ega tunne millestki puudust.

Kuid meil leidub ka veel kalke ning tänamatuid inimesi, kes on alustanud iseseisvat elu ja elavad hästi, kuid on ruttu unustanud need, kes andsid neile elu ja neid kasvasid — oma vanemad. Niisugused inimesed mõtleavad ainult endale, ainult oma huvidele, ei hooli vanakestest-vanematest ega täida nõukogude seadust.

Darja Nikititšna K. kaotas Suure Isamaasõja ajal mehe ja vanema poja. Neli last jäi talle järele. Riik abistas teda. Ta kasvas üles kõik neli last, kes alustasid iseseisvat elu. Mõlemad tütreid läksid mehele, mõlemad pojad abi- ellusid. Tütar Anastassia töötas ateljees meistrina, poeg Ivan fotograafina, poeg Dmitri teenistujana vabrikus. Ka tütre Agrippina elujärjel polnud viga. Näis, et nende emale Darja Nikititšnale on tagatud rahulik ning muretu vanadus. Kuid tema lapsed osutusid kalkideks, südametuteks inimesteks. Nad ei abistanud ema ega hoolitsenud tema eest. Veel enam — nad kohtlesid teda julmalt, pidasid teda köögis ja tegid talle etteheiteid iga leivatüki pärast. Ema pidi pöörduma rahvakohtusse. Rahvakohus mõistis neilt lastelt- egoistidelt välja vahendid ema ülalpidamiseks. Asja aru- tamisel häbistas rahvakohus «lapsi», ta selgitas neile nende käitumise autust. Anastassia, Ivani, Dmitri ja Agrippina tegu leidis hukkamõistu ka avalikkuse — nende töökaas- laste kollektiivide kui ka korterinaabrite — poolt.

Teises kohtuasjas näitas end moraalse vördjana keegi insener R. Tema ema Anastassia Ivanovna kasvatas üles kaheksa last, ta on nüüd neljateistkümne lapselapse vana-ema ja pealegi veel vana-vanaema. Perekond elas üksmeelselt. Ainult poeg Vladimir R., insener, osutus omakaspüüdlikuks egoistiks. Saades üle kolme tuhande rubla kuus keeldus ta igasuguse abi andmisest emale. Anastassia Ivanovnal tuli pöörduda rahvakohtusse. Kohtus alustas Vladimir R. häbistava vaidluse emaga. Alimendid muidugi mõisteti välja. Kuid Vladimir R. ei võtnud õppust temale kohtu poolt antud õppetunnist. Pettuse teel võttis ta emalt toa, solvas ema, ning kohtles koos naisega vanakest julmalt. Rahvakohus pidi insener R-i uuesti korrale kutsuma. Sealjuures kuulus R. oma töökohal heade töötajate hulka, kes täitis kõik temale pandud kohustused. Selle asutuse ühiskondlikud organisatsioonid, kus R. töötas, tundsid ainult üht külge R-i elust — tema tööd. Tema elu teist külge — tema käitumist perekonnas, kodus, suhtumist emasse — nad ei tundnud. Ja alles pärast seda, kui rahvakohus oli teinud asja teatavaks, hakkas avalikkus huvi tundma insener R-i asja vastu.

Rahvakohtud mõistavad lastelt puudustkannatavate töövõimetute vanemate heaks välja alimendid nende ülalpidamiseks kindlas rahasummas, mis nõutakse sisse iga kuu. Selle summa suurus määratakse sõltuvalt iga täiskasvanud lapse materiaalsest olukorrast.

Seadusega on samuti kehtestatud, et kui vanakestel pole võimalik saada ülalpidamist oma lastelt, siis on neid kohustatud abistama lapselapsed, kel on küllaldaselt vahendeid. Seaduse järgi on võõraspoeg ja võõrastütär samuti kohustatud ülal pidama puudustkannatavat töövõimetut võõrasisa või võõrasema, kui nad olid vähemalt kümme aastat võõrasisa või võõrasema ülalpidamisel.

Kohtu otsustel alimentide sissenõudmise kohta on seaduse jõud ja neid peavad viivitamatult ning vastuvaidlematult täitma kõik kodanikud ja ettevõtete, asutuste, kolhooside jne. ametiisikud.

Kodanik, kellelt kohus on mõistnud välja alimendid lapse, vanemate või teiste sugulaste kasuks, on kohustatud ise täpselt ja ausalt täitma seda otsust, s. o. maksma väljamõistetud summat. Kuid see pole alati nii. Siis kirjutab kohus täitelehe (käsu alimentide sissenõudmiseks) ja saadab selle alimente maksma kohustatud isiku töökohta.

Asutuste, ettevõtete, kolhooside ametiisikud (raamatupidajad, juhatajad) vastutavad rangelt selle eest, et ei tekiks viivitust kohtuotsuste täitmisel alimentide sissenõudmise kohta isikutelt, kes töötavad neis asutustes, ettevõtetes, kolhoosides.

Seadus näeb ette, et kui töölise või teenistuja palgast ei peeta kinni temalt väljamõistetud alimente, ning samuti kui kohtutäiturile ei saadeta nõutavaid andmeid alimentide asjas kostja aadressi muutumise või töötasu kohta, on rahvakohtunik õigustatud tegema määrust süüdlase ametiisiku karistamiseks trahviga kuni 100 rublani.

Kui aga asutuse, ettevõtte, kolhoosi töötajate süü läbi alimentide sissenõudmise täitelehed lähevad kaduma või kui neid varjatakse või kui palgast kinnipeetud alimendid kulutatakse muul otstarbel, võetakse need töötajad kriminaalvastutusele.

Me juba ütlesime, et seoses lahutusega tekib mõnikord abikaasade vahel vaidlus selle üle, kumma vanema juurde peab jääma laps. Nii isa kui ka ema armastavad last, kuid koos elada nad ei soovi, ja kumbki neist tahab jätta last enda juurde. Niisuguste vaidluste lahendamine on seadusega pandud kohtule. Kui see vaidlus on algatatud samaaegselt lahutuse asjaga, lahendab selle oblastikohus (ülemkohus). Kui see vaidlus aga tekib pärast lahutuse küsimuse lahendamist, lahendab selle rahvakohus.

Need asjad teevad kohtule väga suuri raskusi. Mõlemal vanemal — nii isal kui ka emal — on ju võrdne õigus lapsi kasvatada.

Kohus lahendab niisugused vaidlused eranditult laste huvidest lähtudes.

Niisugustes asjades teeb kohus kõigepealt rahvahariduse organitele ülesandeks teostada eelnevat uurimist. Sellisel uurimisel on väga suur tähtsus. Ta aitab kohtul vaidlust õieti lahendada.

Kui kohus on saanud uurimise tulemused, määrab ta asja arutamisele. Kohtuistungil selgitab kohus hoolikalt kõiki küsimusi, mis puudutavad kummagi vanema elu, olukorda, isikut. Kohus ei selgita mitte ainult isa ja ema ainelisi elutingimusi, vaid ka lapse elutingimusi ja kasvatust, mida talle annab see vanem, kelle juures ta asub. Selgitatakse ka lapse enda, eriti juba teadlikku ikka jõudnud lapse soovid, lapse kiindumus isasse või emasse, isa ja ema isiklikud moraalsed omadused jne. Kohus võtab arvesse, et kui

ühel vanemal on rahuldavad tingimused lapse kasvatamiseks ja kui nad on teineteisesse kiindunud, ei tule lapse senist elukorda muidugi muuta.

Niisuguste asjade lahendamisel lähtub kohus sellest, et ainelised tingimused üksi ei kindlusta veel õiget kasvatust. Oletame näiteks, et vaidlusaluse lapse isa saab kõrgemat palka kui ema. Kuid terve rea põhjuste tõttu jõuab kohus järeldusele, et ema suudab last paremini kasvatada ja tema eest paremini hoolitseda. Endastmõistetavalt annab kohus sel juhul lapse emale kasvatada ja kohustab isa maksma alimente lapse ülalpidamiseks.

Väga tähtis on märkida, et kui on lahendada küsimus, kas anda laps kasvatada emale või isale, ei ole rahvakohus vanemate õigustega formaalselt seotud.

Esitame kaks sellist juhtumit kohtupraktikast.

Abikaasad Š. elasid Leningradis. Neil oli poeg, kes sündis 1944. aastal. Juhtus nii, et mees sõitis tööle teise linna, naine aga suri 1945. aastal. Väikese lapse võttis kasvatada emapoolne vanaema.

Vanaema lõi lapselapsele kõik tingimused normaalseks arenemiseks ja kasvatamiseks. Ta armastas lapselast palavalt ja ka see oli temasse kiindunud nagu lihasesse emasse. Lapse isa ei ilmutanud mitme aasta jooksul vähimatki hoolitsust lapse eest. Ta ei külastanud poega korragi, kuigi elas lähedal.

Vanaemal läks raskeks üksinda ülal pidada kasvavat lapselast. Ta esitas kohtule avalduse, milles seletas, et ta on palunud kodanik Š-d teda aidata poega kasvatada, kuid et Š. vastas, et ta abistab ainult oma teist naist. Saanud kohtukutse, esitas Š. kohtule avalduse, et laps võetak vanaemalt ära ja antaks kasvatada temale, kodanik Š-le.

Kohus, seda asja hoolikalt uurinud, lükkas tagasi Š. nõudmise anda talle laps ja mõistis temalt vanaema kasuks välja alimendid lapse ülalpidamiseks.

Teine asi leidis aset Novorossiiskis. Keegi K. jättis 1948. aastal maha naise ja aastase poja Viktori, ei abistanud naist lapse kasvatamisel ega tundnud huvi lapse käekäigu vastu. Varsti suri lapse ema. Viktor paigutati lastekodusse. 1949. aasta lõpul võtsid abikaasad D. Viktori lastekodust endale kasvatada. Nad ümbritsesid kaheaastast tuberkuloosihaiget poisikest tõeliselt vanemliku armastuse, hoolitsuse ja hellusega. Möödus viis aastat, ja 1954. aastal tuli kodanik K-l äkki meelde poeg ning ta algatas kohtus poisi-

kese temale üleandmise asja. Kohus kontrollis põhjalikult kõiki asjaolusid ja tegi kindlaks, et K. on moraalselt laostunud inimene ja et ta omakasupüüdlikel põhjustel taotles, et talle antaks üle poisike, keda ta iialgi polnud armastanud. Kohus jättis lapse abikaasade D. juurde, lükanud tagasi lapsele täiesti võõraks muutunud isa ebaausad taotlused.

Kui on vaja lahendada vanemate vaidlust laste suhtes, võib tekkida ka küsimus võimatusest jätta lapsed mõlema vanema juurde. Kui kohus teeb kindlaks, et nii isa kui ka ema kohtlevad last julmalt või et nad oma moraalsete omaduste või mõlema psüühilise haigestumise tõttu ei saa last õieti kasvatada, võib kohus lapse huvides teha otsuse, et laps tuleb vanematelt ära võtta ja anda kasvatada lastekodusse.

Sellist otsust võib rahvakohus teha mitte üksnes vanematel laste pärast tekkinud vaidluste lahendamisel, vaid ka sel juhul, kui prokurör või rahvahariduse organ on pöördunud kohtusse avaldusega, et vanemad ei täida oma vanemlike kohustusi õieti, ja kui kohus kõiki asjaolusid kontrollides leiab, et selline avaldus on põhjendatud.

Lahendades ükskõik missugust asja, mis puudutab perekonda — abielulahutust, alimentide nõudmist, lapsi jne. — peab rahvakohus hoolikalt ja südamlikult käsitlema kõiki perekonna ellu puutuvaid asjaolusid ja leidma õige lahenduse, mis põhineb seadusel ja vastab kommunistliku moraali nõuetele.

4. RIIKLIK EMADE- JA LASTEKAITSE NING KOHTU OSA SELLE KINDLUSTAMISEL

Nõukogude kodanike pühasid ja puutumatuid õigusi, mis on kirja pandud NSV Liidu Konstitutsioonis, kaitseb rangelt sotsialistlik seaduslikkus. NSV Liidus kehtib maami kõige eesrindlikum seadusandlus, mis kindlustab emade- ja lastekaitse ning naiste töö kaitse.

NSV Liidu õigusemõistmise üheks tähtsamaks ülesandeks on kodanike poliitiliste, tööalaste, varaliste ja teiste õiguste ning huvide kaitsmine igasuguste kallaletungide eest.

NSV Liidus kaitseb riigivõim naiste võrdõiguslikkust meestega kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel, naiste õigusi, au ja väärikust. Keegi ei tohi neid õigusi rikkuda. Ametiisikud, kes tarvita-

vad omavoli ja talitavad ebaseaduslikult Nõukogude kodanike suhtes, karistatakse karmilt, ükskõik kes ja missugusel ametikohal nad ka oleksid.

Rahvakohtul tuleb täita tähtis osa naistele seadusega garanteeritud õiguste kaitsmisel.

Nagu teada, kaitseb riiklik töökaitseüsteem kõigi tööliste, teenistujate ja põllumajanduses töötajate tööd. Kuid naiste tööd kaitseb NSV Liidus peale selle veel rida eriseadusi.

Seadus keelab kasutada naiste tööd eriti rasketel ja ter- vistkahjustavatel töödel ja kehtestab teistel rahvamajandus- aladel töötavate rasedate naiste ja emade jaoks terve rea erisoodustusi töö ja töötasu alal.

Rasedal naisel, samuti imetaval naisel on võrdselt teiste kodanikega õigus tööle ja töötasule vastavalt seadusele.

Seadus kaitseb neid naiste õigusi rangelt. Naise tööle- võtmisest keeldumine tema raseduse pärast, samuti ime- tava ema töölevõtmisest keeldumine või neil motiividel töö- tasu vähendamine on kuritegu. Selles süüdi olevad ette- võtete ja asutuste juhatajad antakse kohtu alla. Niisuguste kuritegude eest karistatakse paranduslike töödega kuni kuue kuuni või rahatrahviga kuni tuhande rublani. Nende sea- duserikkumiste kordumisel suurendatakse karistus kuni kaheaastase vabadusekaotuseni.

Rasedaid naisi, samuti vallasemasid, kel on kuni ühe aasta vanuseid lapsi, võib töölt vallandada ainult erandjuh- tudel ja sel tingimusel, kui vallandamiseks on andnud loa ametiühinguorgan.

Kohtupraktika näitab, et mõned ettevõtete ja asutuste juhatajad rikuvad seadust ja vallandavad naisi töölt eba- õiglaselt.

Kuibõševi linnas suunati noor naistööline K. pärast töös- tuskooli lõpetamist 1948. aastal tööle masinaehitusteha- ssesse. Mõne aja pärast ta abiellus. Varsti kutsuti tema mees Nõukogude Armeesse. Mehe äraolekul haigestus raskesti K. riinalaps ja K. vabastati lapse eest hoolitsemiseks töölt kaheks kuuks ja kolmeks päevaks. Seoses sellega vallan- das tehase administratsioon K. töölt. K. esitas kohtule tööle ennistamise avalduse. Asja arutamisel tegi kohus kindlaks, et K. oli tehases töötanud viis aastat laitmatult, talle pol- nud tehtud vähimatki märkust. Tehase administratsiooni suhtumine noorde töölistesse-emasse oli formaalne ja süda- metu. Kohus ennistas K. endisele tööle.

Rahvakohus mitte üksnes seab uuesti jalule naise õigused, mida on rikutud, vaid arutab ka nende isikute vastutusele võtmise küsimust, kes on süüdi kodanike õiguste rikkumises.

Seadus annab ettevõtetes ja asutustes töötavatele rasedatele naistele ja kuni ühe aasta vanuste lastega emadele õiguse üle minna teisele tööle elukoha järgi, säilitades neile pideva tööstaaži. Juhul, kui ettevõtte või asutuse administratsioon keeldub lubamast sellist üleminekut, kohustab rahvakohus naistöötaja palvel administratsiooni teda töölt vabastama.

Kaitstes naise ja lapse tervist, keelab seadus ettevõtete ja asutuste juhatajatel rakendada rasedaid naisi öötöödel kogu rasedusperioodi vältel ja ületunnitöödel alates raseduse neljandast kuust. Imetavaid naisi ei tohi rakendada ei öötöödel ega ületunnitöödel kogu imetamisperioodi vältel.

Mõningal juhul on raseda naistöötaja tervise huvides vajalik tema üleviimine teisele, kergemale tööle. Sel juhul on ettevõtte või asutuse administratsioon kohustatud arstlike asutuste otsusel naise üle viima teisele tööle, säilitades talle endise töötasu viimase kuue kuu keskmise töötasu suurus.

Imetaval naisel on õigus erivaheaegadele töös (peale üldiste, kõigi tööliste ja teenistujate jaoks kehtestatud vaheaegade) lapse toitmiseks, kusjuures säilitatakse palk nende vaheaegade eest.

Tööasjade arutamisel jälgib rahvakohus rangelt, et neist naistele tehtavaist soodustustest kinni peetaks, ja takistab seaduserikkumist.

Väga suur tähtsus raseda naise tervise kaitsmiseks ja tervete laste sünnitamiseks on nõukogude seadusandluse poolt naistele raseduse ja sünnituse puhul kehtestatud eripuhkustel.

Seadus määrab, et naistöölistel ja naistenistujatel on õigus spetsiaalsele rasedus- ja sünnituspuhkusele 77 kalendripäeva ulatuses (35 päeva enne sünnitust ja 42 päeva pärast sünnitust). Kui sünnitus on ebanormaalne või kui sünnivad kaksikud, antakse naisele puhkust pärast sünnitust 56 päeva.

Kogu rasedus- ja sünnituspuhkuse perioodi eest saavad naised (naistöölistes ja -teenistujad) kindlaksmääratud suuruses riiklikku abiraha.

Kogu rasedus- ja sünnituspuhkuse ajaks säilitatakse naisele töö tema ametikoht.

Ettevõtete ja asutuste juhatajad annavad rasedatele naistele järjekordset puhkust, ajaldades seda raseduspuhkusega.

Õigus rasedus- ja sünnituspuhkusele on ka naiskolhoosnikutel. Vastavalt põllumajandusliku artelli tüüp-põhikirja 14. paragrahvile on naiskolhoosnikutel õigus saada rasedus- ja sünnituspuhkust kuu aega enne sünnitust ja kuu aega pärast sünnitust. Selle aja kestel säilitatakse naiskolhoosnikutele 50 protsenti nende poolt keskmiselt välja töötatud normipäevade arvust.

Lapse sündimise puhul saab ettevõttes või asutuses töötav ema või isa riikliku sotsiaalkindlustuse summadest või kooperatiivse artelli vastastikuse abistamise kassast spetsiaalset ühekordset abiraha vastsündinule pesukomplekti muretsemiseks 120 rubla ja lapse toitmiseks 180 rubla.

Seda abiraha antakse emale (või isale), kes on töötanud antud ettevõttes, asutuses või artellis vähemalt kolm kuud ja kui seda abiraha taotleva vanema teenistus ei ületa 500 rubla.

Sedusega on vabastatud 50 protsendi ulatuses tasust laste ülalpidamise eest lasteaedades ja -sõimes vanemad: kellel on kolm last ja kes teenivad kuni 400 rubla kuus, kellel on neli last ja kes teenivad kuni 600 rubla kuus, kellel on viis või enam last vaatamata teenistuse suurusele.

Tasu vallasemade laste ülalpidamise eest lasteaedades ja lastesõimes, kui vallasema teenistus ei ületa 600 rubla kuus, alandatakse 50 protsendi võrra.

Niisugused on peamised soodustused töö ja töötasu alal, mis on kehtestatud töötavate'e rasedatele naistele ja töötavatele emadele. Ja rahvakohtu esmajärguliseks kohustuseks on naistöötajate seaduslike õiguste ja huvide kaitsmine.

Suurt materiaalist abi osutab riik lasterikastele ja vallasemadele. Seda abi osutatakse kõigile emadele: töölistele, teenistujatele, kolhoosnikutele, koduperenaistele.

Emad (nii mehelolevad kui ka lesed), kel on kaks last, saavad kolmanda ja iga järgmise lapse sündimisel 200—2500 rubla ühekordset riiklikku abiraha.

Lasterikkad emad (nii mehelolevad kui ka lesed), kel on kolm last, saavad neljanda ja iga järgmise lapse sündimisel riigilt igakuulist abiraha 40—150 rubla suuruses. Lasterikkale ema'e riikliku abiraha määramisel arvestatakse ka Isamaasõja rinnetel langenud või teadmata kadunud lapsi.

Igakuulist abiraha makstakse lasterikastele emadele lapse teisest eluaastast alates kuni lapse viie aastaseks saamiseni.

Vallasemad saavad laste ülalpidamiseks ja kasvatamiseks igakuulist riiklikku abiraha järgmises suuruses: ühe lapse pealt 50 rubla, kahe lapse pealt 75 rubla, kolme ning enam lapse pealt 100 rubla. Seda abiraha makstakse kuni laste kaheteistkümne aastaseks saamiseni. Vallasema abielumisel jääb talle õigus selle abiraha saamiseks.

Emad, kes saab alimente enne 8. juulit 1944. a. sündinud laste ülalpidamiseks, säilitab õiguse alimentide saamiseks kuni laste täisealisuseni, kuid sel juhul ei maksta talle igakuulist riiklikku abiraha. Ja vastupidi, ajavahemikul 1. jaanuarist 1944. a. kuni 8. juulit 1944. a. seadluse väljaandmiseni sündinud laste emad, kes ei saa nende ülalpidamiseks alimente, saab riiklikku abiraha.

Vallasema, kel on kolm või enam last, saab igakuulist abiraha lisaks lasterohkuse alusel saadavale abirahale, millest oli juttu eespool.

Vallasemal on õigus paigutada oma laps omal soovil lasteasutusse, kus ta peetakse ülal ja kasvatatakse täielikult riigi kulul. Vallasema võib igal ajal oma lapse lasteasutusest tagasi võtta ja teda ise kasvatada.

Kui lasterikas emad või vallasema pöörduvad mingis asjas (sealhulgas ka alimentide nõudmise küsimuses) rahvakohtusse, siis selgitab rahvakohtunik emale tema õigust saada riiklikku abiraha ja abistab teda selle saamiseks. Kohtud ei aruta asju ja kaebusi selle abiraha väljaandmise kohta, kuid nad selgitavad emadele nende õigusi ja võtavad tarvitusele abinõusid nende õiguste teostamiseks.

Ümbritsedes emasid austuse ja lugupidamisega ning osutades neile suurt abi, autasustab riik lasterikkaid emasid aunimega «Ema-kangelane», ordenitega «Ema-kangelane» ning «Ema au» ja medaliga «Emamedal».

Aunimi «Ema-kangelane» antakse emadele, kes on sündinud ja kasvatanud kümme last.

Selle aunime andmisel võetakse arvesse ka lapsed, kes on hukkunud või teadmata kadunud Suure Isamaasõja rindel.

Emale, kellele on antud aunimi «Ema-kangelane», antakse orden «Ema-kangelane» ja NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri. Aunimi «Ema-kangelane» on antud neljakümne ühe tuhandele nõukogude naisele.

Ordeniga «Ema au» autasustatakse emad, kes on sünnitanud ja kasvatanud seitse, kaheksa ning üheksa last. Ordeniga «Ema au» autasustamisel võetakse arvesse ka lapsed, kes on hukkunud või teadmata kadunud Suure Isamaasõja rinnetel.

Medaliga «Emamedal» autasustatakse emad, kes on sünnitanud ja kasvatanud viis ja kuus last. Selle medaliga autasustamisel võetakse arvesse ka lapsed, kes on hukkunud või teadmata kadunud Suure Isamaasõja rinnetel.

Ordeniga «Ema au» ja medaliga «Emamedal» on autasustatud rohkem kui neli miljonit naist.

NSV Liidu Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 27. juunist 1936. a. suurendati tunduvalt materiaalselt abi emadele ja laiendati lasteasutuste võrku.

Ainuüksi 1953. aastal said lasterikkad ja vallasemad Nõukogude riigilt rohkem kui kuus ja pool miljardit rubla abiraha laste kasvatamiseks.

«Üheski riigis maailmas ei saa naine kui ema ja kodanik, kellel lasub suur ja vastutusrikas kodanike sünnitamise ja kasvatamise kohus, sellise austuse osaliseks ega oma sellist seaduslikku kaitset kui NSV Liidus,» on öeldud NSVL KTK ja RKN-i 27. juuni 1936. a. määruses. Riik on loonud vajalikud tingimused selleks, et naine saaks täita oma kohustusi kodanikuna ja emana.

Ühes sellega keelati sama seadusega abordid, mis on kahjulikud naise tervisele.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevo'utsioon pani aluse naise täielikule ja jäädavale orjusest vabastamisele.

Kuid nõukogude võim ei saanud veel korrabealt aborti keelata. Pärast kodusõda ja interventsiooni tekkinud majanduslik laos ja naiste veel mitte küllaldane kultuuritase ei võimaldanud neil kohe ja täielikult kasutada uue seadusega antud õigusi. Naised kartsid veel täita oma kohuseid kodanikuna ja emana. Mineviku moraali-igandid ja tolleaegsed rasked elutingimused sundisid naisi abordile. Seoses sellega oli Tervishoiu Rahvakomissariaadi ja Kohtu Rahvakomissariaadi määrusega 18. novembrist 1920. a. abortide tegemine lubatud.

Sotsialistliku ülesehitustöö edusammud, mis on kindlustanud ühiskonna materiaalsete elutingimuste pideva kasvu, elanikkonna poliitilise ja kultuuritaseme kasvu, lõid tingimused abortide keelamise küsimuse seadmiseks.

NSVL KTK ja RKN, keelates abortide tegemise, osutasid oma 27. juuni 1936. a. määruses järgmisele:

«Naiste ja nende laste vajalik materiaalne kindlustamine, riiklik abi lasterikastele, sünnitusmajade, lastesõimedele ja lasteaedade võrgu maksimaalne laiendamine, abikaasade lahuselu puhul isa poolt lapse ülalpidamiseks makstavate summade miinimumi seaduslik kindlaksmääramine ühelt poolt ja abortide keeld teiselt poolt, ühes karistuse kõrgendamisega kohtu poolt välja mõistetud laste-ülalpidamisraha kuritahtliku mittemaksmise eest, ning mõningate muudatuste sissevõtmine seadusandlusesse abielulahutuse kohta, selleks et võidelda kergemeelse suhtumise vastu perekonnasse ja perekondlikesse kohustesse, — see on tee, millele tuleb asuda selle suure, kogu elanikkonna haarava küsimuse lahendamisel. Selles suhtes tuleb Nõukogude valitsus vastu töötavate naiste rohkearvulistele avaldustele.»

Abortide tegemine on keelatud nii haiglates ja spetsiaalsetes raviautustes kui ka arstide juures kodus ja erakorteries.

Sellest üldreeglist on seadusega lubatud erandid. Aborti on lubatud teha haiglas või sünnitusmajas sel juhul, kui raseduse jätkumine on rasedale naisele elukardetav või ähvardab teda raske tervisekahjustusega, samuti siis, kui isal või emal on raskeid päritavaid haigusi.

Abordi tegemine väljaspool haiglat või olgugi haiglas, kuid tähendatud tingimuste rikkumisega, on kuritegu, ja arst, kes on teinud niisuguse abordi, antakse kohtu alla. Selle kuriteo eest on seadusega määratud karistus üks kuni kaks aastat vabadusekaotust. Kui aga aborti on tehtud antisanitaarsetes tingimustes või isiku poolt, kel ei ole arstiteaduslikku eriharidust, mõistetakse süüdlasele kohtu poolt karistuseks mitte alla kolme aasta vabadusekaotust.

Rangele kriminaalvastutusele võetakse isikud, kes sunnivad naist aborti tegema. Sellise sundimise eest võib kohus määrata karistuseks türmis kinnipidamise kuni kahe aastani.

Nõukogude riigi tõeliselt emalik hoo'itusus laste eest ilmneb seadustes, mis puudutavad lapsendamist, eestkostet, hooldust ja patroneerimist. Seadus rõhutab, et nii lapsendamist kui ka eestkostet, hooldust ja patroneerimist teostatakse eranditult laste huvides.

Nõukogude inimeste suur lastearmastus avaldus eriti

tugevasti Suure Isamaasõja ajal, mil tuhanded kodanikud lapsendasid orbusid, ümbritsesid neid emaliku armastuse ja hellusega, lõid neile lähedase, kalli perekonna. Kuid ka rahuajal võtavad paljud abikaasad, kel pole oma lapsi, meelsasti oma perekonda võõraid lapsi, lapsendavad neid ning muutuvad neile neid palavalt armastavateks isadeks ja emadeks.

Seadus kaitseb nii lapsendatute kui ka lapsendajate õigusi ja huvisid.

Lapsendada võib ainult lapse-ealisi (kuni 14 aasta vanuseid) ja alaealisi (kuni 18 aasta vanuseid) lapsi. Üldreeglinas lapsendatakse vanemateta lapsi. Kuid on lubatud ka vanemaid omavate laste lapsendamine. Sel juhul on vajalik vanemate nõusolek. Lapsendamine toimub rajooni või linna tööraha saadikute nõukogu täitevkomitee otsusel ja registreeritakse perekonnaseisuametis. Lapsendaja palvel võib lapsele anda lapsendaja perekonnanime ja isanimeks lapsendaja eesnime. Samuti võib lapsendajate palvel neid perekonnaseisumeti raamatutesse kanda lapsendatu vanematena. Üle kümne aasta vanuse lapse lapsendamiseks on vajalik lapse nõusolek.

Lapsendatud laste huvides võrdsustab meie seadus neid lihaste lastega ja kehtestab, et lapsendatud ja nende järeltulijad (s. o. lapsed ja lapselapsed) lapsendajate suhtes, samuti lapsendajad lapsendatavate ja nende järeltulijate suhtes võrdsustatakse isiklikes ja varalistes õigustes ja kohustes veresugulastega. See tähendab muuseas, et lapsendatud alaealistel lastel on õigus saada alimente lapsendajalt, lapsendajatel aga on õigus saada vanaduses alimente lapsendatutelt.

Lapsendatutel on õigus pärida pärast lapsendajate surma. Samuti on ka lapsendajatel õigus pärida pärast lapsendatute surma.

Lapsendatud laste võrdsustamisel lihaste lastega on suur moraalne tähtsus. Lapsendatud lapsele luuakse tegelikult tõelise kodu tingimused. Lapsendamine on kehtiv tähtajatult, jäädavalt.

Rahvakohtul on õigus lapsendamist tühistada, kui seda nõuavad lapse huvid. Avalduse selle kohta võib esitada kohtule kas prokurör või ükskõik missugune asutus või isik.

Rahvakohus kontrollib hoolikalt kõiki asjaolusid, ja kui ta teeb kindlaks, et lapsendamine tõepoolest on vastukäiv

lapse huvidele, langetab ta otsuse lapsendamise tühistamiseks, lapse äravõtmiseks lapsendajalt ja lapse andmiseks eestkoste- ja hooldusorganite hooldamisele. Peale selle võib kohus lapsendajalt välja mõista alimendid lapse ülalpidamiseks.

Rangelt kaitstes lapsendatud laste huvisid, tõkestab rahvakohus igasuguseid katseid neid huvisid rikkuda.

Iseloomulik selles suhtes on abikaasade K. kohtuasi.

Meeskodanik K. oli sõja ajal armees. Tema naine, kel polnud lapsi, võttis 1943. aastal kasvatada tütarlapse Ljudmila, kes oli jäänud orvuks pärast vanemate hukkumist, ja kirjutas sellest mehele.

Saanud puhkust, sõitis kodanik K. koju. Tal polnud midagi oma naise patriootilise teo vastu, ta koguni kiitis selle heaks ja kirjutas avalduse, milles andis nõusoleku lapse lapsendamiseks. Jõudnud tagasi väeossa, kirjutas K. naisele ja Ljudale õrnu kirju. Mõne aasta pärast jättis kodanik K. maha perekonna — naise ja tütre Ljudmila, kes oli juba üheksa aastane, ning keeldus abistamast naist tütarlapse kasvatamisel ja ülalpidamisel. Ta esitas koguni kohtule avalduse, et kohus tunnistaks kehtetuks Ljudmila lapsendamise.

Kohus selgitas hoolikalt välja kõik asjaolud, lükkas tagasi kodanik K. ebaseaduslikud ja autud taotlused, tunnistas lapsendamise kehtivaks ja kohustas kodanik K-d maksma alimente lapsendatud Ljudmila ülalpidamiseks.

Muidugi esineb niisuguseid juhtumeid harva. Rõhuv enamus lapsendajaid kasvatab lapsendatud lapsi vanemliku hoole ja armastusega, ja need lapsed näevad nendes oma lihast isa ning ema.

Vanemateta jäänud laste elujärje korraldamist peetakse meil riikliku tähtsusega ülesandeks. Meie riik ei luba lapsi jätta hoolitsuseta ja järelevalveta. Niisuguste laste paigutamine lasteasutustesse või õppeasutustesse täieliku ülalpidamisega ja teised üritused tagavad meie maal laste järelevalvetuse likvideerimise jäädavaks ajaks.

Niisuguste ürituste hulgas on suur tähtsus ka eestkostel ja hooldusel, mis kehtestatakse vanemateta jäänud alaealiste laste isiklike ja varaliste õiguste ning huvide kaitseks.

Eeskostet ja hooldust võib seada ka vanemaid omavate laste huvides, kui neilt vanematelt on vanemlikud õigused ära võetud või kui vanemad ei saa neid õigusi teostada haiguse tõttu või muudel põhjustel.

Eestkoste- ja hooldusorganiteks on külanõukogud, samuti rajoonide, linnade, oblastite, kraide täitevkomiteed. Need organid määravad eestkostjaid ja hooldajaid, kusjuures eestkostjad määratakse kuni neljateistkümne-aastastele lapse-ealistele, hooldajad aga neljateistkümne- kuni kaheksateistkümne-aastastele alaealistele.

Seaduse järgi on kodanikul alles pärast seda, kui ta on saanud kaheksateistkümne aastaseks, täielik võime omandada ühtesid või teisi kodanikuõigusi või võtta enda peale ühtesid või teisi kodanikukohuseid. Sealjuures aga alaealised, kes on saanud neljateistkümne aastaseks, võivad iseseisvalt käsutada oma töötasu ja vastutavad oma tegevusega teistele isikutele tekitatud kahju eest.

Sel põhjusel määratakse lapse-ealistele eestkostja, alaealistele aga alates neljateistkümne aasta vanusest hooldaja.

Eestkostjateks ja hooldajateks määratakse kodanikud niisuguste isikute hulgast, kes on hooldatavale lähedased (eelkõige sugulased), kui aga niisuguseid ei ole, siis isikute hulgast, keda ühiskondlik organisatsioon (ametiühing, kolhoosnikute ühiskondliku vastastikuse abistamise kassa jt.) on selleks nimetanud.

Eestkostja või hooldaja valikul arvestatakse alati inimese isiklike omadusi, tema võimet olla eestkostjaks või hooldajaks, tema suhtumist antud lapsesse ja võimaluse korral ka eestkostetava soove.

Siin on väga tähtis, et inimene, kellele tehakse ülesandeks eestkoste või hooldus, täidaks oma kohustusi armastusega, hoolitseks eestkostetava eest, hoiaks teda nagu omast.

Seadus paneb eestkostjale kohustuse hoolitseda eestkostetava kasvatamise ning õpetamise eest, tema ettevalmistamise eest ühiskondlikult kasulikuks tegevuseks, kohustuse kaitsta eestkostetava õigusi ja huvisid kõigis asutustes, sealhulgas ka kohtus.

Hooldaja abistab alaealist kasvatamisel, õppimisel ja töös, kaitseb tema õigusi igasuguse rikkumise eest, esineb vajalikul juhul hooldatava seadusliku esindajana.

Eestkostja ja hooldaja ei või iseseisvalt käsutada alaealisele kuuluvat vara. Võib juhtuda, et alaealise huvides on vajalik midagi tema vara hulgast müüa. Eestkostja või hooldaja võib seda teha ainult eestkosteorganite loal.

Alaealiste huvisid kaitstes kehtestab seadus, et kui eestkostja või hooldaja suhtub hooletult oma kohustustesse või

kuritarvitab oma õigusi, võivad eestkosteorganid eestkostja või hooldaja kõrvaldada tema kohustuste täitmisest.

Rahvakohus arutab mitmesuguseid asju (elamu-, varalisi, pärimisasju jt.), kus ühe poolena esineb alaealise eestkostja või hooldaja. Alaealise seaduslike õiguste ja huvide kaitsmine on niisuguste asjade lahendamisel kohtu tähtsaimaid ülesandeid.

Saraatovis elas naiskodanik S. oma kuue-aastase tütrega. Neil oli kahetoaline korter. Raske kuriteo eest karistati S-i viie-aastase vabadusekaotusega. Seoses sellega määrati tema tütrele eestkostja. Pärast ema areteerimist paigutasid elamuorganid S-i elamispinnale teise perekonna, jättes S-i tütre korterita. Eestkostja esitas kohtule hagi ja rahvakohus tagastas ühe toa, kuhu paigutati kodanik S-i tütar.

Riikliku lastekaitse teostamisel on suur tähtsus patronaadil. Patronaat on lastekaitse alal ning laste kodutuse ja järelevalvetuse vastu võitlemise alal antava ühiskondliku abi üks vorme. Patronaat on vanemateta jäänud laste kasvatamine tööliste, teenistujate ja kolhoosnike perekondades. Patronaadi alusel last kasvatada võtnud perekonnale maksab riik igakuulist abiraha. Kohalikud tööraha saadikute nõukogud osutavad sellisele perekonnale kaasabi patroneeritava lapse kasvatamisel ja õpetamisel.

Eriti laialt oli patronaat levinud Suure Isamaasõja aastail. Tuhanded nõukogude patrioodid võtsid kasvatada vaeslapsi, kes uutes perekondades leidsid vanemlikku armastust, hellust ja hoolitsust.

Nõukogude kohus teostab ka naiste ja laste pärimisõiguste kaitset.

NSV Liidu Konstitutsiooni 10. paragrahvis on öeldud:

«Seadus kaitseb kodanike isikliku omanduse õigust nende töötuludele ja säästudele, elumajale ja kodusele abimajapidamisele, koduse majapidamise inventarile ja tarbeesemeile, isikliku tarvituse ja mugavuse esemeile, samuti ka kodanike isikliku omandi pärimise õigust.»

Seadus kehtestab, et pärijaiks on elköige surnu lapsed (sealhulgas ka lapsendatud), tema abikaasa ja töövõimetud vanemad. Võrdselt nendega tunnustatakse pärijaks ka ükskõik missugune töövõimetu isik, kes vähemalt üks aasta enne varaomaniku surma oli tema ülalpidamisel.

Kui surnul ei jäänud ühtki niisugust pärijat, siis on õigus pärida surnu töövõimelistel vanematel, kui neid aga ei ole, siis surnu vendadel ja õdedel.

Laste pärimisõiguse suhtes on seadusega kehtestatud, et kui lapsed on sündinud vanematest, kes olid registreeritud abielus, siis need lapsed pärivad nii isa kui ema surma järel. Kui aga lapsed on sündinud vanematest, kes ei olnud registreeritud abielus, siis on nad pärijaiks pärast ema surma.

Kuid ühes sellega kehtestab seadus, et kui lapsed on sündinud registreerimata abielust enne 8. juulit 1944. a. ja antud isik on kantud perekonnaseisuameti raamatutesse lapse isana, pärivad lapsed antud juhul nii ema kui ka isa surma järel.

Registreerimata abielust sündinud lapsed pärivad isa surma järel ka sel juhul, kui laste ema on astunud nende isaga registreeritud abiellu ja isa on tunnistanud lapsed oma lasteks. Nagu eespool juba öeldud, võrdsustatakse lapsendatud lapsed igas suhtes (sealhulgas ka pärimisõiguse suhtes) lihaste lastega.

Niisugune on pärimise kord seaduse järgi.

Kuid iga kodanik võib oma eluajal teha korraldusi oma vara kohta surma puhuks. Sellist korraldust nimetatakse testamendiks. Testament koostatakse notari juures.

Testamendi alusel võib kogu vara või osa sellest jätta ühele või mitmele isikule nende hulgast, kes on eespool nimetatud (lapsed, abikaasa, vanemad, vennad, õed, ülalpeetavad). Testamenditegijal on samuti õigus jätta oma vara riiklikule organile või ühiskondlikule organisatsioonile.

Ühtlasi keelab seadus testamenditegijal jätta päranduseta alaealisi lapsi ja teisi töövõimetuid pärijaid. Niisuguste pärijate osad on seadusega rangelt kaitstud. Isegi sel juhul, kui on olemas testament, ei või nad pärida väiksemat osa kui see, mis oleks neile kuulunud seaduse järgi pärimisel.

Niisiis kindlustab seadus meie pärimisõiguses naiste ja laste huvisid.

*

Kommunistlik partei ja Nõukogude valitsus hoolitsevad väsimatult nõukogude naise poliitilise kasvatamise ja kultuurilise kasvu eest. Nõukogude Liidus on loodud kõik vajalikud tingimused naiste aktiivseks osavõtuks riigivalitsemisest ja kommunistlikust ülesehitustööst.

Nõukogude riik hoolitseb pidevalt naiste-emade eest, osutab perekonnale määratu suurt abi laste kasvatamisel.

Iga aastaga suurenevad riigi kulutused emade- ja lastekaitse alal.

Nõukogude ühiskonnas hoitakse ja hinnatakse üle kõige inimese õigusi, au ja väarikust.

Nõukogude rahvakohtu esmane püha kohus on kaitsta Nõukogude kodaniku — naise ja mehe, lapse ja täiskasvanu õigusi igasuguste kallaletungide ja kuritarvituste eest.

Juhindudes seadusest ja alludes ainult seadusele, kaitseb nõukogude kohus kodanike poliitilisi, isiklikke, varalisi, tööalaseid, elamu- ja teisi õigusi, kaitseb perekonna, ema ja laste huviseid, aitab kogu oma tegevusega kaasa kodanike kasvatamisel seadustest kinnipidamise ja sotsialistliku ühiselu reeglite austamise vaimus.

SISUKORD

1. Naine nõukogude ühiskonnas ja perekonnas. Naise õiguse
olukord kapitalistlikes maades 3
2. Abielu sotsialistlikus riigis 14
3. Kohus vanemate, laste ja teiste perekonnaliikmete õiguste
kaitsel 30
4. Riiklik emade- ja lastekaitse ning kohtu osa selle
kindlustamisel 46

Toimetaja H. Klement
Tehniline toimetaja E. Plaks
Korrektorid H. Sinilaid ja
H. Tillemann

Ladumisele antud 16. XI 1954.
Trükkimisele antud 24. XI 1954.
Paber 54×84 sm, 1/16. Trükiarv
10 000. Trükipoognaid 3,75. For-
maadile 60×92 kohaldatud trüki-
poognaid 3,07. Arvutuspoognaid
3,35. Tellimise nr. 6291.
MB-20849.

Trükikoda «Kommunist», Tallinn,
Pikk 2.

На эстонском языке.

Hind 60 kop.

60 kop.

A

20259

5600152

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00560015 2